

Samanyoluhaber @shaber_com · 22 gün önce
YÖK açıkladı... Suriyelilere sınavsız üniversite okutma kararı
<https://t.co/sau4vZ062z>

Suriyeliler sınavsız üniversite okutuldu

Siyasi Fenomen
@siyasifenomen

Suriyeliler devlet üniversitelerinde sınavsız kabul edilip

Prof. Dr. Ümit Özdağ @umitozdag
Vatandaşlık verilen Suriyelilerin sayısı acıklanacak sayıdan çok

daha fazla

TÜRK @TürkOrtaasyali

Profesorfacia
@Profesorfacia

Senin çoğunluk belediye başkanlığına Suriyelilerin çalışmasını istiyor

Lütfü Türkkan @LutfuTurkkan · 5 gün önce
Cumhuriyet boyunca devletin tüm gelirleri dolarla satarak

devletimizin 35 milyar dolarlık borcuyla

devletimizin 35 milyar dolarlık borcuyla

devletimizin 35 milyar dolarlık borcuyla

devletimizin 35 milyar dolarlık borcuyla

devletimizin 35 milyar dolarlık borcuyla

devletimizin 35 milyar dolarlık borcuyla

devletimizin 35 milyar dolarlık borcuyla

devletimizin 35 milyar dolarlık borcuyla

devletimizin 35 milyar dolarlık borcuyla

devletimizin 35 milyar dolarlık borcuyla

devletimizin 35 milyar dolarlık borcuyla

devletimizin 35 milyar dolarlık borcuyla

devletimizin 35 milyar dolarlık borcuyla

devletimizin 35 milyar dolarlık borcuyla

devletimizin 35 milyar dolarlık borcuyla

devletimizin 35 milyar dolarlık borcuyla

devletimizin 35 milyar dolarlık borcuyla

SEÇİM MANİPÜLASYONLARI VE YALAN HABERLER 31 MART 2019 YEREL SEÇİMLERİ

TURGAY YERLİKAYA, SECA TOKER

**SEÇİM
MANİPÜLASYONLARI VE
YALAN HABERLER
31 MART 2019 YEREL
SEÇİMLERİ**

COPYRIGHT © 2019

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımını yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

SETA Yayınları 133

I. Baskı: 2019

ISBN: 978-605-7544-35-3

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Caddesi No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TURKEY

Tel: +90 312.551 21 00 | Fax: +90 312.551 21 90

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43

Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106

Washington D.C., 20036 USA

Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Cairo

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No: 19 Cairo EGYPT

Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

SETA | Berlin

Französische Straße 12, 10117 Berlin Germany

Tel: +49 30 20188466

SEÇİM
MANİPÜLASYONLARI VE
YALAN HABERLER
31 MART 2019 YEREL
SEÇİMLERİ

TURGAY YERLİKAYA, SECA TOKER

SETA

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

İÇİNDEKİLER

TAKDİM | 7

GİRİŞ | 9

MANİPÜLASYON TEKNİKLERİ | 13

YALAN HABER (*FAKE NEWS*) | 14

SOSYAL BOTLAR VE SİYASİ BOTLAR
(*SOCIAL BOTS AND POLITICAL BOTS*) | 19

SUNİ (YAPAY) KAMUOYU OLUŞTURMA | 22

MÜCADELE YÖNTEMLERİ | 23

MÜCADELE YÖNTEMLERİNDE SON DÖNEM GELİŞMELER | 26

DÜNYA ÖRNEKLERİ | 37

ABD | 38

FRANSA | 41

İNGİLTERE | 43

ALMANYA | 44

TÜRKİYE ÖRNEĞİ: SOSYAL AĞ TABANLI MANİPÜLASYONLAR | 47

31 MART 2019 YEREL SEÇİMLERİ | 53

TANZİM SATIŞLARIN TWİTTER'A YANSIMASI | 54

SURİYELİ MÜLTECİLER VE SOSYAL AĞ ODAKLI MANİPÜLASYONLAR | 58

SONUÇ VE ÖNERİLER | 67

TAKDİM

Milyonları aşan kullanıcı sayısı ile internet ve sosyal medya günümüzde toplumsal hayatın vazgeçilmez bir parçası ve kitleleri etkileyen bir araç haline gelmiştir. Hızlı bir şekilde örgütlenme sağlayan ve kitlesel olayların oluşumunda rol oynayan sosyal medyanın önemi giderek artmaktadır. Otoriter rejimlere karşı başlatılan Arap Devrimleri ve neoliberal sistemden hoşnut olmayan bireylerin Occupy Wall Street eylemleri son dönemde yaşanan kitlesel hareketlerin önemli örnekleridir. Bunun yanı sıra sosyal medya araçları kritik evrelerde kitleleri yönlendirmede ve bazı sorunları gidermede önemli bir işlev görmüş ve ilk evrede demokratikleşme anlamında önemli katkılar sağlamıştır.

Yeni internet teknolojileri her ne kadar demokratikleşme yönünde katkı sağlayan bir platform olarak görülse de 2016 Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve 2017 Fransa başkanlık seçimleri ile Brexit sürecinde seçim manipülasyonlarının mecrası haline gelmiştir. Özellikle kişisel verilerin ve seçmen profilinin analiz edilmesi yoluyla seçim sonuçlarını etkileyecek içerikler üretilmesi, şüpheli bilginin yayılımının kontrol edilememesi ve teknoloji şirketlerinin bu hususlarda önlem almada gönülsüz davranması konunun farklı bir boyut kazanmasına neden olmuştur. Ayrıca son dönemde teknoloji şirketlerinin seçimlere müdahale edilmesinde doğrudan ya da dolaylı biçimde rol aldığı yönündeki iddialarla açılan davalar bu tartışmaların farklı bir evreye geçmesine sebep olmuştur.

2016 ABD başkanlık seçimlerinin yanı sıra Brexit referandumu, Fransa ve Almanya'da yapılan seçimlerde sosyal medyadaki *fake news* (yalan haber) etkisi

ülkeleri çeşitli müdahale yöntemleri geliştirmeye sevk etmiştir. Son dönemde kritik düzenlemeler ihdas etme yoluna giden ABD ve Avrupalı ülkelerin bu hususta çeşitli politika önerileri geliştirdikleri ve muhtelif yasal prosedürlerle formal mücadeleyi merkeze almayı tercih ettikleri görülmektedir. Özellikle seçim dönemlerinde yapılan ve seçmenin oy verme davranışını etkilemeye yönelik gerçekleştirilen manipülasyonlara karşı alınan önlemlerde hukuki altyapı oluşturulması süreci devam etmektedir. Ülkeler üstü bir konuma ulaşan teknoloji şirketlerinin yarattığı bu olumsuzlukların denetim altına alınması için evrensel bir regülasyon kurumunun ihdas edilmesi ve bu yolla bir hesap verme mekanizmasının işlemesi hayati öneme sahiptir.

ABD’de ve Avrupa ülkelerinde yaşanan durumlara benzer olarak Türkiye’de de 24 Haziran 2018 tarihinde gerçekleştirilen cumhurbaşkanı seçimlerinde dijital ortamlar üzerinden yayılan şüpheli içeriklerin ve yalan haberlerin servis edildiği gözlenmiştir. Özellikle kamusal alan oluşumu ve demokrasiyi tehdit eden bu söylemler Suriyeli mülteciler ve ırkçılık üzerinden temellendirilmiştir. Bu sebeple Türkiye’de gerçekleşen seçimlerde seçim öncesinde manipülasyon amaçlı yaratılan atmosferin teşhis edilmesi önemlidir.

Bu raporda seçim manipülasyonları dünya ve Türkiye örnekleri ile birlikte ele alınmış ve Türkiye’de 31 Mart 2019 tarihinde gerçekleşecek yerel seçimlere yönelik bir durum değerlendirmesi yapılmıştır. Yerel seçimler sürecini değerlendirmenin yanı sıra sosyal ağlar üzerinden manipülasyonların nasıl işlediği, teknik düzlemde ne gibi yöntemlerin uygulandığı detaylandırılmış ve manipülasyonların etkisi dünya örnekleri üzerinden ele alınmıştır. Bu hususta devletlerin kendileri için bir tehdit olarak gördükleri ulus aşırı sosyal ağlara karşı aldıkları önlemler, ihdas ettikleri prosedürler ve uyguladıkları yaptırımlar raporda ayrıntılı olarak yer almaktadır.

Prof. Dr. Burhanettin Duran
SETA Genel Koordinatörü

GİRİŞ

Yeni teknolojilerin imkanları ölçüsünde ortaya çıkan internet ve modern teknolojinin yeni konfigürasyonları olan sosyal medya platformları toplumsal ve politik tartışmaların farklı bir boyut kazanmasına yol açmıştır. Aralık 2010'da Tunus'ta başlayan, sonrasında Mısır ve Suriye'yi içerisine alan devrim/karşı devrim hareketlerinin sosyal medya mecraları aracılığıyla etkisini göstermesi bu alanlara yönelik ilgiyi artırmıştır. Toplumsal hareketlerde etkisi test edilen internet mecraları zamanla toplumsal hayatın vazgeçilmez bir parçası olmuş ve siyaseti de derinden etkilemiştir.

İnternet teknolojisinin yarattığı dönüşüme paralel olarak değişen siyaset alanında da sosyal medya kullanımı zaman içerisinde bir zorunluluk haline gelmiştir. Sosyal medyayla birlikte konvansiyonel siyaset yapma tarzlarında yaşanan değişiklik yeni siyasal iletişim modellerini ortaya çıkarmış ve politik aktörler bu alanda da kendilerini gösterme yoluna gitmiştir. Siyasi parti ve yöneticilerinin daha geniş kitlelere ulaşmak amacıyla kullandıkları sosyal medya araçları süreç içerisinde siyasetin vazgeçilmez araçları olmuştur. Nitekim sosyal medya kullanan siyasi parti liderlerinin daha geniş kitlelere erişimi ve söz konusu kitlelerin de politikacıları takibi mümkün olmuş ve bu mecra propaganda açısından elverişli bir alan olarak kabul edilmiştir.

Teknolojideki dönüşümle siyaset alanında yaşanan bu farklılıklar birtakım riskleri de beraberinde getirmiştir. Öyle ki sosyal medya son dönemlerde küresel alanda siyasete ve seçmen davranışlarına etki eden manipülatif bir araç olarak

kabul edilmektedir. 2016 ABD başkanlık seçimlerinde Rusya'nın etkisi olduğuna dair güçlü iddialar konunun bu yönleriyle tartışılmasını mecburi kılmış ve devletler egemenliğini tehdit eden bu girişimlere karşı önlemler alma yoluna gitmiştir. Geçtiğimiz aylarda kamuoyuna mal olan ve sosyal medyanın siyaset alanını manipüle etmeye dönük etkilerinin bütün boyutlarıyla tartışılmasına yol açan Cambridge Analytica skandalı sosyal medyanın seçim sonuçlarını etkileyebileceği iddialarının ciddiye alınmasını sağlamış ve bu alandaki risklerin bütün boyutlarını ortaya koymuştur.¹ Genellikle bot hesaplar oluşturularak yalan haber yayılımı ve suni kamuoyu oluşturma gibi yöntemler benimsenmiş ve seçmen davranışı etkilenmeye çalışılmıştır.

İletişim ve medya çalışmalarında son dönemde yaygın olarak kullanılan sosyal medya ve web 2.0 gibi kavramlar internet teknolojilerinin dönüşümüne yaptığı etkiler açısından önemli bir yerde durmaktadır. İlk defa 2005 yılında Tim O'Reilly tarafından kullanılan web 2.0 kavramı ademimerkeziyetçi (*decentralization*) bir sistem olması, monolitik bir yapıdan ziyade katılımcılığı öne çıkarması, kullanıcıların aynı zamanda üretici haline gelebilmesini sağlaması, internetin bir platform olarak işlevselleşmesine yaptığı katkı ve bireylerin datalarının kontrolünü yine kendilerine vermesi gibi özellikleri sebebiyle bir dizi farklılığa işaret etmektedir.² Bu nedenle geleneksel medyanın aksine içerik üretimine izin veren ve bireyleri birer özne kıldığı düşünülen yeni medya mecraları konvansiyonel medyanın tek yönlü bilgi akışı ve içerik üretimini kırmıştır.

Geleneksel medyada içeriğin üretimi ve sunumu konusunda sadece içerik üreten aktif olduğundan izleyici ya da dinleyici edilgen kalmaktadır. Ancak yeni internet teknolojileri bu alanda önemli yapısal değişiklikler ortaya çıkarmıştır. Kullanım maliyetinin düşük ve sınırlandırılma mekanizmalarının geleneksel yöntemlere göre sofistike olması bu araçların kullanılmasını teşvik eden önemli unsurlar olarak karşımızda durmaktadır. Tüm bu değişikliklerle birlikte sosyal ağlardaki aktif kullanıcı sayısı gün geçtikçe artmış ve bu ağlarla birlikte yeni toplumsal örüntülerin varlığı da söz konusu olmuştur. Nitekim dünya ölçeğinde internet ve sosyal ağlardaki kullanıcı sayısı grafiğine bakıldığında mütemediyen yükselen bir artışın bulunduğu açık biçimde görülmektedir.

1 Turgay Yerlikaya, "Cambridge Analytica Risk Toplumu ve Sosyal Ağlar", *Star Açık Görüş*, 21 Nisan 2018.

2 Tim O'Reilly, "What Is Web 2.0 Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software", O'Reilly, www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html, (Erişim tarihi: 13 Şubat 2018).

İnternet, sosyal ağlar ve internet tabanlı yeni teknolojilerin toplumsal, siyasi ve ekonomik alanda önemli değişimleri ortaya çıkardığı görülmektedir. Özellikle karşılıklı etkileşimin söz konusu olduğu sosyal ağlarda bireyler gün geçtikçe daha fazla yer almakta ve bu alanlar karar alıcılar nezdinde de önemli mecralar olmaktadır. Fakat internet teknolojilerindeki bu gelişmelerin son zamanlarda suistimal edilmesi ve belirli çıkarlar doğrultusunda manipülatif amaçlı kullanılması birçok problemi ortaya çıkarmaktadır.

Aktif kullanıcı sayıları yadsınamayacak seviyelere ulaşan bu platformların kişisel verileri ellerinde buldurması, kullanıcılarını ve faaliyet gösterdikleri ülkelerdeki yasal prosedürleri göz ardı ederek şeffaf davranmaması birçok problemi beraberinde getirmektedir. Kullanıcı verilerinin siyasi seçimlerde manipülasyon amaçlı kullanıldığı iddiaları son dönemde daha fazla tartışılır olmuştur. İnternet ve sosyal medya mecralarına sahip teknoloji şirketlerini denetleyecek evrensel bir kurum ve hukuki altyapının olmaması ülkeleri bu alanda tek başına mücadele etmeye mecbur bırakmaktadır. Son dönemlerde özellikle ABD ve Avrupa ülkelerinin bu sorunları gidermeye yönelik formal ve informal girişimleri bu konuda önemli örnekler sunmaktadır.

Bu raporda yeni internet teknolojileri olarak adlandırılan sosyal medya platformlarının ortaya çıkışının ardından kısa sürede gündelik hayatın vazgeçilmez bir unsuru olduğu ifade edilmekte ve en güncel verilerle söz konusu olgunun niceliksel boyutları ortaya konulmaktadır. Demokratikleşme, şeffaflık, müzakere ve sosyal alanın farklı boyutlarında pozitif gelişmeler yaratacağı beklenmesine rağmen internet teknolojileri ve sosyal ağların manipülatif bir biçimde kullanılması sonucunda oldukça farklı bir tablo ortaya çıkmıştır. Raporunda özellikle son dönemlerde sentetik bir kamuoyu oluşturma yönündeki etkileri ve demokrasiyi tehdit eden boyutları dünya ve Türkiye örnekleri ile birlikte anlatılmaktadır. Dijital ortamlar üzerinden yapılan bu çalışmada yalan haber ve iddiaların yayılma merkezi olan Twitter örnek sosyal mecra olarak seçilmiştir. Böylece seçimleri etkilemeye yönelik servis edilen içeriklerin gerçeklik algısını etkilemesi üzerine bir değerlendirme yapılmıştır.

Sosyal ağlar üzerinden yapılan manipülasyonların nasıl işlediği, teknik düzlemde ne gibi yöntemlerin uygulandığı çalışmanın teknik anlamdaki katkıları arasında yer almaktadır. Bu bağlamda sosyal medya platformları üzerinden gerçekleştirilen manipülasyon teknikleri ve mücadele yöntemleri raporun ana temasını oluşturmaktadır. Nitekim devlet ve devletüstü oluşumların kendileri için bir tehdit olarak gördükleri sosyal ağlara karşı aldıkları önlemler, ihdas ettikleri

prosedürler ve uyguladıkları yaptırımlar raporun içerisinde ayrıntılı olarak yer almaktadır. Rapor sonuç olarak toplumsal ve siyasi alanda sosyal mecraların ürettiği tehditlere karşı farkındalık oluşturmakta ve bu konuda bir dizi somut politika önerileriyle sorunun çözümüne yönelik bir çerçeve ortaya koymaktadır.

MANİPÜLASYON TEKNİKLERİ

İnternetin yaygınlaşması toplumsal ve sosyal değişimleri beraberinde getirmiştir. Bilgi edinme alışkanlıklarının dijital platformlara evrilmesi bireylerin birçok alanda manipülatif içeriğe maruz kalmasına sebep olmaktadır. Bu alanlardan birisi olan politikada da bu tarz içeriklerin paylaşımı ve yayılma faaliyetleri özellikle seçim zamanlarında artış göstermektedir. Sosyal medya araçları üzerinden yayılan bot hesaplar, yalan haberler ve suni kamuoyu oluşturma taktikleri bu alanda yetkili bir kurumun eksikliği sebebiyle denetlenememekte ve engellenememektedir. Yeni medya teknolojileri düşünce ve ifade özgürlüğünü teşvik edici bir araç olarak görülse de demokrasiyi ve kamusal alanın oluşumunu tehdit eden faaliyetlerin mecrası haline dönüşmüştür.

Siyasi aktörlerin kendi seçmenlerini mobilize etmek üzere çeşitli yollara başvurduğu bilinen bir gerçektir. Özellikle seçim propaganda dönemlerinde geleneksel medya araçlarından yeni medya araçlarına kadar her türlü imkan bu doğrultuda değerlendirilmektedir. Bu bağlamda seçmenlere ulaşmak için televizyon reklamları ve gazete ilanları gibi çeşitli yolları deneyen siyasiler kendi söylemlerini rakip söylemlerin önüne çıkarabilmek amacıyla farklı araçlara başvurmaktadır. Siyasi aktörlerin medya araçlarını kendi kampanyalarını yürütmek için kullandığı durumlara hemen hemen tüm demokratik ülkelerde rastlamak mümkündür. Ancak bu kampanya araçları kitleleri ikna etme amaçlı propagandanın ziyade zaman zaman seçmen iradesinin manipülasyonu için de kullanılabilir.

Manipülasyon yöntemleri içinde yalan haber ve bot hesap en çok tercih edilen araçlardır. Bot hesaplar üzerinden yalan haberlerin yaygınlaştırılması ya da çok sayıda bot hesap oluşturularak sosyal paylaşım sitelerinde suni kamuoyu yaratma gibi birtakım manipülasyon teknikleri belli amaçlar doğrultusunda kullanılmaktadır. Özellikle seçim kampanyaları döneminde rakip adayların ya da partilerin seçmenlerini etkilemek üzere gerçekleştirilen bu tip manipülatif hareketler siyasi aktörlerin kendisi ya da devlet/devletüstü (*supranational*) güçler tarafından yapılabilmektedir.

Sosyal medya platformları ve internet siteleri enformasyonun yayılımında yüksek hıza sahiptir. Bu sebeple yalan haberin yayılmasında en fazla internet tabanlı kaynaklar tercih edilmektedir. Yalan haber özellikle son dönemlerde 2016 ABD başkanlık seçimlerinin, Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden (AB) ayrılma durumunu oyladığı Brexit referandumunun ve Fransa başkanlık seçimlerinin tartışılan konularından birisi olmuştur. Özellikle seçim süreçlerinde siyasi alanda karalama kampanyası yürütmek ve propaganda yapmak amacıyla yalan haberlerin ve bot hesapların daha çok kullanıldığı bilinmektedir. Bu gibi durumlarda bot hesaplar yalan haberlerin doğru olduğu kanısını güçlendirmek veya kamuoyuna bazı fikirleri aşlamak üzere harekete geçirilmektedir. İnternet teknolojileri üzerinden gerçekleştirilen bu tip faaliyetlerin kimin tarafından yapıldığını tespit etmek yeterli teknolojik altyapıya sahip olmayı gerektirdiğinden oldukça güçtür.

YALAN HABER (FAKE NEWS)

Haber medya içerikleri taklit edilerek eksik bilgi ya da yanlış bilgi vermeye yönelik oluşturulan ve editöryal değerlendirmeden yoksun olan içerikler yalan haber-sahte haber (*fake news*) olarak adlandırılmaktadır.³ Geleneksel medya araçlarında ortaya konan haberler belirli kriterlerden ve editöryal düzenlemelerden geçtiği için ifade ettiği bilgi çoğu zaman sorgulanmazken günümüzde internet ortamları üzerinden yaygınlaşan yalan haberler de okuyucular tarafından çoğu kez sorgulanmamakta ve doğru kabul edilmektedir. Bu sebeple birçok alanda farklı amaçlarla kullanılan yalan haberlerin son zamanlarda özellikle politik ve siyasi alanlarda kullanımı ön plana çıkmaktadır.

Yalan haberlerin yayılımının sağlanmasının ilk adımı haberlerin sunulacağı bir web sitesinin oluşturulmasıdır. Web sitesi görünüm ve içerik bakımından ana akım medyada kişilerin tanıdığı ve aşına olduğu meşru haber sitelerindeki

3 David M. Lazer vd., "The Science of Fake News", *Science*, Cilt: 359, Sayı: 6380, (2018), s. 1094.

tasarımlara benzer şekilde yapılmaktadır. Ayrıca web sitesinin ismi belirlenirken yine meşru haber sitelerine benzer adlar –bir harfi eksik ya da fazla olmak suretiyle– tercih edilir. Oluşturulan sahte haber siteleri genellikle satirik ve hiciv içerikli haber sitelerinin (The Onion, Clickhole vb.) içeriklerini kendi sitelerinde yayınlamaktadır.⁴

Oluşturulan web sitelerine ziyareti artırmanın en kısa yolu sosyal medya üzerinden yalan haber paylaşımları gerçekleştirmektedir. Yapılan bir çalışmaya göre⁵ yalan haberlerin sosyal medya üzerinden yaygınlaştırılmasını en çok kolaylaştıran platformun günümüzde en fazla aktif kullanıcı sayısına sahip Facebook olduğu ifade edilmiştir. 2016 ABD başkanlık seçimlerinde de seçmeni manipüle etmek amaçlı oluşturulan içeriklerin Facebook üzerinden kamuoyuna sunulduğu bilinmektedir. Bunun yanı sıra paylaşımın artırılması için oluşturulan bot (sahte) hesaplar eş zamanlı paylaşımlar ile gerçek kullanıcıları taklit ederek haberin doğruluğuna ikna etmek üzere birtakım davranışlarda bulunmaktadır. Sahte Facebook ya da Twitter hesapları oluşturularak kullanıcılara, gruplara ve sayfalara ilgili haberin internet sitesi linki gönderilerek ziyaretçi sayısı artırılmaktadır.

Yalan haber kullanımında tercih edilen ve “*clickbait*” olarak isimlendirilen haber başlıkları genellikle magazin içerikli dergilerdeki yazılara verilen başlıkları anımsatmaktadır. Türkçeye “tık tuzağı” olarak çevrilen *clickbait* “kullanıcının dikkatini çekip belirli bir web sitesini ziyaret etmesi amacıyla kullanılan abartılı ve eksik-yanlış bilgilere sahip linkler” olarak tanımlanmaktadır. Tık tuzağı haber sitelerinde genellikle emir cümleleri veya tamamlanmamış cümleler şeklinde oluşturulmaktadır.⁶ Bu tarz başlıklar kullanılarak yalan haber içeren web sitelerine erişimin artırılması amaçlanmaktadır.

Yalan haber üretiminin maddi ve ideolojik olmak üzere iki farklı amacı bulunmaktadır. Maddi açıdan web sitesinin oluşturulmasındaki en önemli motivasyon reklam geliridir. Yalan haber yaymak için açılan internet sitelerinin belirli bir bölümü reklam şirketlerine satılır ve reklam firmasının algoritması kimin hangi reklamları göreceğine karar verir. Sahte haberlerin üretildiği web siteleri için

4 “Where Does Fake News Come From?”, University of California Santa Barbara Center for Information Technology & Society, www.cits.ucsb.edu/fake-news/where, (Erişim tarihi: 22 Ocak 2019).

5 Andrew Guess, Brendan Nyhan ve Jason Reifler, “Selective Exposure to Misinformation: Evidence from the Consumption of Fake News during the 2016 U.S. Presidential Campaign”, *European Research Council*, (2018), s. 2.

6 Yimin Chen, Niall J. Conroy ve Victoria L. Rubin, “Misleading Online Content: Recognizing Clickbait as False News”, International Conference on Multimodal Interaction, *Proceedings of the 2015 ACM on Workshop on Multimodal Deception Detection. ACM*, (2015), s. 1.

amaç olabildiğince fazla kişinin ziyaret etmesini sağlamakken reklam şirketleri için reklamları mümkün olduğu kadar fazla kişiye ulaştırmaktır.⁷

BuzzFeed ve *Guardian* tarafından yapılan araştırmalar sonucunda yüzden fazla yalan haber üreten web sitelerinin kazanç sağlamak isteyen gençler tarafından oluşturulduğu tespit edilmiştir. ABD kamuoyuna sunulan Trump ve Clinton yanlısı bazı yalan haberlerin temel kaygısı tık sayısı vasıtasıyla reklam geliri elde etmektir.⁸ 2016'da Donald Trump'ın başkan seçilmesinde etkili olduğu öne sürülen haberlerin önemli bir kısmı Makedonya'nın Köprülü (*Veles*) kasabasında yayınlanmıştır. Trump hakkında çıkarılan haberler diğer adaylara göre daha fazla ilgi görmüştür. Facebook'ta kurulan hesaplar aracılığıyla Trump'ı destekleyen grup ve sayfalardan yalan haberler paylaşılarak yüksek reklam geliri elde edilmiştir.⁹ Kuzey Carolina'da bir miting esnasında Trump'ın kendisi ile aynı fikirde olmayan bir izleyicisine vurduğu iddiası haber olarak yine bu kasabadan dünyaya servis edilmiştir.¹⁰ Bu tip haberler Trump'ın seçmenleri tarafından destek görmüştür.

Yalan haber üretiminin ikinci sebebi ideolojik amaçlardır. 2016 ABD başkanlık seçimlerinde Facebook'ta yayılan yalan haberlerin onda dördünden sorumlu olan "endingthefed.com" isimli sitenin yöneticisi siteyi Donald Trump'ın kampanyasına yardım etmek için kurduğunu ifade etmiştir.¹¹ Yalan haber üreticilerinin maddi kazanç sağlamak dışında belirli bir adaya yönelik karalama kampanyası yürüterek kendi desteklediği adayı ön plana çıkarma gibi girişimleri bulunmaktadır. Böylece kamusal alan oluşumunu kendi adayının lehine destekleyerek siyasi anlamda destek vermek amaçlanmaktadır. Yine de yalan haber yayılımında ideolojik amaç güden şahısların geniş kitlelere ulaşması ve yüksek tık alması sonucunda maddi kazanç sağladığı bir gerçektir.

2016 ABD başkanlık seçimleri ile gündeme gelen yalan haber (*fake news*) son dönemde gerçekleşen diğer önemli siyasi seçimlerde de büyük ölçüde kamuoyunda tartışılmıştır. Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılma kararına ilişkin Brexit referandumu, Fransa başkanlık seçimleri ve Türkiye 24 Haziran 2018 cumhurbaşkanı seçimleri yalan haber konusunun tartışıldığı belirgin örneklerdendir.

7 "Where Does Fake News Come From?"

8 Hunt Allcott ve Matthew Gentzkow, "Social Media and Fake News in the 2016 Election", *Journal of Economic Perspectives*, (2017), s. 217.

9 "Yalan Haber Fabrikası", Sputnik Türkiye, tr.sputniknews.com/infografik/201709261030311758-makedonya-donald-trump-abd-yalan-haberler, (Erişim tarihi: 22 Ocak 2019).

10 Samantha Subramanian, "Inside the Macedonian Fake-News Complex", *Wired*, 15 Şubat 2017.

11 Tess Townsend, "The Bizarre Truth behind the Biggest Pro-Trump Facebook Hoaxes", Inc, <https://www.inc.com/tess-townsend/ending-fed-trump-facebook.html>, (Erişim tarihi: 22 Ocak 2019).

ABD Başkanı Donald Trump'ın başkanlık koltuğuna oturmasında ABD vatandaşlarına ait kişisel verilerin seçim amaçlı kullanılması ve kendi lehinde ya da rakip adaylar aleyhinde yayılan yalan haberler gibi birtakım iddiaların etkili olduğu düşüncesi hakimdir. Bu sebeple bu gibi yeni nesil propaganda ve karalama araçları kullanılarak seçmenin tercihlerine müdahale edileceği açıktır.

Yalan haberlerin bot hesaplar üzerinden yaygınlaştırılmasına ilişkin örnek olay olarak seçilen 2016 ABD başkanlık seçimlerinde belli başlı bot hesapların yanlış bilgiyi taşımada öne çıktığı görülmektedir. Öyle ki söz konusu yalan haberin yayılmaya başladığı ilk vakitlerde bot hesaplar oldukça etkin faaliyet göstermektedir. Cevaplar ve bahsedener aracılığıyla etkili kullanıcılar hedeflenmektedir. Son olarak botlar coğrafi konumlarını gizleyebilmektedir ve bu durum faaliyetleri gerçekleştiren birey veya devletlerin tespit edilmesini güçleştirmektedir. Siyasi yelpazenin iki ucunda bulunanlar da dahil olmak üzere ABD'deki sahte kaynaklar sosyal botlar tarafından büyük ölçüde desteklenmektedir.¹²

Mikro hedefleme (*micro targeting*) yoluyla belirlenen, belli özelliklere sahip kitlelere yalan haberlerin ulaştırılması mümkündür. Bu durumda bu tip haberlere inanma olasılığı yüksek kitlelerin özellikleri belirlenerek bu bireylere ulaşılmaktadır. İnternet siteleri kullanıcıları hakkında bilgi toplayabilmek için çerezler (*cookies*) kullanır. Böylece kullanıcının çerezleri kabul etmesi durumunda web sitesi kişinin tercihleri hakkında bilgi toplar ve bir sonraki ziyaretinde kullanıcıya önerilerde bulunur. Özellikle 2016 ABD başkanlık seçimleri ve Brexit seçimlerine müdahale iddiasıyla ön plana çıkan Cambridge Analytica firmasının benzer bir yöntem kullandığı ifade edilmektedir.

Bir uygulama aracılığıyla Facebook üzerinden kullanıcıların kişiliğine ve karakterine dair veri toplayan şirketin mikro hedefleme yoluyla manipülasyona müsait seçmenleri hedef aldığı sonradan ortaya çıkmıştır.¹³ Bu yöntemle bireylere ulaşmak politika gibi farklı alanlarda da mümkün olmaktadır. İnternet üzerinden kullanıcıların kişiliğine dair toplanan verilerin işlenerek ilgili ürünlerin müşterilere gösterilmesi ya da seçmenlerin oy verme davranışını etkileyebilecek içeriklerin öne çıkarılması söz konusudur. Bu sebeple mikro hedefleme yöntemi seçimlerde seçmenleri etkileyebilecek kötü niyetli içeriklerin ya da belli siyasi aktörlere karşı karalayıcı ve yalan bilgilerin ulaştırılmasında kullanılabilir.

12 Chengcheng Shao, Giovanni Luca Ciampaglia, Onur Varol, Alessandro Flammini ve Filippo Menczer, "The Spread of Fake News by Social Bots", *arXiv preprint arXiv:1707.07592*, (2017), s. 11-12.

13 "How Is Fake News Spread? Bots, People like You, Trolls, and Microtargeting", University of California Santa Barbara Center for Information Technology & Society, www.cits.ucsb.edu/fake-news/spread#spread-people, (Erişim tarihi: 25 Ocak 2019).

ABD siyasetine dair gerçekleri kontrol eden PolitiFact en son 9 Kasım 2017’de güncellediği şüpheli içerik ve yalan haber barındıran internet sitelerine ilişkin listeyi¹⁴ kamuoyu ile paylaşmıştır. Genellikle bilindik ve popüler haber sitelerinin tasarımlarından esinlenilerek hazırlanan haber sitelerine yine bilindik sitelere benzer isimler verilmektedir. ABD’nin oldukça popüler haber sitelerinden biri olan “usatoday.com” sitesinin şüpheli içerik üreten haber sitelerinde “USAPoliticsToday.com”, “TheUSA-News.com” ve “USATodayNews.me” olarak isimlendirildiği ve böylece kullanıcılara güven vermeyi amaçladığı görülmektedir. Yine ABD’nin en çok okunan günlük gazetelerinden *Daily News*’e ait resmi web sitesi “nydailynews.com” için oluşturulan web sitelerinin “DailyNews10.com”, “NYDailyNews-TV.com”, “NewsDaily12.com” ve “DailyNews5.com” gibi benzer isimler aldığı görülmektedir. Yine resmi bir haber alma kaynağı olan “abcnews.go.com” internet adresine benzer olarak “ABCNews.com.co”, “thetimes.co.uk” internet sitesine benzer olarak “Times.com.mx”, “observer.com” sitesine benzer olarak “AlabamaObserver.com” ve “ObserverOnline.news” siteleri oluşturulmuştur. Resmi haber kaynaklarına benzer internet adresi taşıyan ve şüpheli içerik paylaşan diğer bazı siteleri “TheWashingtonPress.com”, “TheUSA-News.com”, “TheTrumpMedia.com”, “CNN-Business-News.ga”, “CNNNews3.com”, “Fox-News24.com”, “AmericanPoliticNews.co”, “AmericanNews.com”, “BuzzFeedUSA.com”, “AmericanPoliticNews.co”, “AmericanPresident.co” ve “Channel24news.com” şeklinde sıralamak mümkündür.

Üretilen yalan haberlere verilen tepkiler bir şekilde amaca ulaşıldığını göstermektedir. Bireylerin bu haberlere inanmasının en önemli nedeni “bilişsel ön yargı” olarak isimlendirilen insan düşüncesinin bir özelliğinden kaynaklanmaktadır.¹⁵ Bu özellik insanlarda akıl yürütme ve değerlendirmelerde yanlış sonuçlara götürebilecek bir boşluk oluşturduğundan yalan haberlere inanmaya sebep olmaktadır. Özellikle politik bağlamda bakıldığında seçimlerde yer alan siyasi partilerin seçmenlerinin birbirleri hakkında üretilen negatif içeriklere inanma eğilimlerinin daha fazla olduğu bilinmektedir. Bu durum seçmeni mobilize etmek için yalan haber kullanımını daha da artırmaktadır.

14 Bu durum ilgili internet sitelerinde paylaşılan her bilginin sahte olduğu anlamına gelmez. Ancak bu listede yer alan siteler kasıtlı olarak yanlış ve sahte hikayeler üretmiştir. Ayrıca bu liste şüpheli içerik paylaşan internet sitelerine ilişkin tam liste değildir. Liste ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Joshua Gillin, “PolitiFact’s Guide to Fake News Websites and What They Peddle”, PolitiFact, www.politifact.com/punditfact/article/2017/apr/20/politifactsguide-fake-news-websites-and-what-they, (Erişim tarihi: 19 Ocak 2019).

15 “Why We Fall for Fake News”, University of California Santa Barbara Center for Information Technology & Society, www.cits.ucsb.edu/fake-news/why-we-fall, (Erişim tarihi: 23 Ocak 2019).

SOSYAL BOTLAR VE SİYASİ BOTLAR (SOCIAL BOTS AND POLITICAL BOTS)

Hem İngilizce hem de Türkçede aynı yazıma sahip olan bot (sahte) kavramı “yazılım robotu”nun (*software robots*) kısaltılmış halini ifade etmektedir.¹⁶ Bot hesaplar ya da bot yazılımlar önceden programlanmış kullanıcı görevlerini yerine getiren ve insanmış gibi davranan yazılımlardır. Makinelerin insan gibi davranması üzerine çeşitli araştırmalar yürüten Alan Turing kendi adıyla anılan Turing testini¹⁷ makinelerin insan gibi davranma başarısını ölçmek üzere geliştirmiştir. 2018 yılında Google’ın tanıttığı Duplex¹⁸ isimli yapay zeka rezervasyon yapma ve randevu alma hizmetlerinde insana özgü düşünme yoluyla ses ve mimikler kullanabilmektedir. Konuştuğu kişiye robot olduğu izlenimi vermeyen yapay zekanın Turing testini geçmesi günümüzde önemli bir gelişmedir.

Genellikle siber birlikler tarafından oluşturulan ve işletilen sahte hesaplar asıl görevlerinin yanı sıra önemsiz haberleri ve hazırlanan diğer bilgileri çevrim içi oluşturmak, yaymak ve paylaşmak için de kullanılır. Oxford Üniversitesi bünyesinde hazırlanan raporda incelenen kırk sekiz ülkenin kırk altısında sahte hesap varlığı tespit edilmiştir. Rapora göre üç çeşit sahte hesap bulunmaktadır: diğer adıyla politik bot olarak da anılan otomatik hesaplar, birçok durumda insanlar tarafından oluşturulan ve manuel şekilde kullanılan insan hesapları ve yarı otomatik olan melez hesaplar. İnsanların manuel olarak ve bazı otomasyonlarla birleştirilerek yönettiği melez hesaplar –insana dair unsurlar ve davranış biçimleri barındırdığından– tespit edilmesi en zor olan hesaplardır.¹⁹

Sosyal medyada kullanılan bot hesaplar insan tarafından oluşturulmuş gibi görünen anlamlı gönderiler paylaşabilir, başkalarının gönderilerini, durum güncellemelerini, içeriklerini beğenebilir ve yorum yapabilir. Bununla beraber internetten elde ettiği bilgileri alıp bunları sosyal medyada yayımlayabilecek kadar basit işlevleri de yerine getirebilmektedir. Ancak bot hesaplar kişisel verileri elde etmek için birtakım girişimlerde bulunabileceği için tehlikeli de olabilmektedir.²⁰ Botlar çok yönlü, ucuz ve sürekli geliştirilebilen araçlardır. Sosyal ağlarda oluşturulan

16 Emilio Ferrara, Onur Varol, Clayton Davis, Filippo Menczer ve Alessandro Flammini, “The Rise of Social Bots”, *Communications of the ACM*, Cilt: 59, Sayı: 7, (2016), s. 96.

17 Alan M. Turing, “Computing Machinery and Intelligence”, *Mind*, Cilt: 59, Sayı: 236, (1950), s. 433-460.

18 “Google Duplex, Turing Testini Aştı”, *HaberTürk*, 11 Mayıs 2018.

19 Samantha Bradshaw ve Philip N. Howard, “Challenging Truth and Trust: A Global Inventory of Organized Social Media Manipulation”, *Computational Propaganda Research Project*, (2018), s. 11-12.

20 Arzum Karataş ve Serap Şahin, “Sosyal Bot Algılama Teknikleri ve Araştırma Yönleri Üzerine Bir İnceleme”, *Uluslararası Bilgi Güvenliği Mühendisliği Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1, (2018), s. 10-20.

bot hesaplar genellikle profil, ekran adı veya profil resmi gibi temel hesap bilgilerinden yoksundur. Kullanıcı isimleri ise kolaylık olması açısından bazı program veya uygulamalar yardımıyla rassal (*random*) olarak üretilebilmektedir. Genelde bir kontrol paneli üzerinden yüzlerce veya binlerce hesap otomatik açılabilme ve kontrol edilebilmektedir. Bu sebeple her bir hesaba ilişkin kullanıcı isimleri değişik harf ve rakamların yan yana gelmesinden oluşabilmektedir. Ancak bu kullanıcı isimleri çoğu zaman herhangi bir anlam ifade etmeyebilir.

Sosyal botlar toplum üzerinde önemli etkilere sebep olabilmektedir. Genellikle sahte haber yaymak ve doğruluğu ne olursa olsun siyasi tartışmalarda kutuplaşmaları artırmak için kullanılmaktadırlar. Bu durumda sosyal botlar demokrasiyi tehdit eder bir nitelik taşımaktadır. Ekonomide satın alma davranışları üzerinde de etkili olabilen sosyal botlar anlık ekonomik durum hakkında manipüle edici içerikler servis ederek borsayı etkileyebilmektedir. Bunun yanı sıra belli başlı ürünlere, kişilere ya da firmalara karşı karalama kampanyaları sosyal botlar aracılığıyla düzenlenebilmektedir. Kişisel bilgilerin elde edilmesi gibi konularda sosyal botlar siber suçlar için ön bilgi toplayabilmektedir.

Sosyal botlar iyi niyetli ve kötü niyetli yazılımlar olmak üzere kullanım amacına göre farklılık göstermektedir. Toplu olarak mesaj gönderebilen ve içeriklere yanıt verebilen, hava durumu, spor haberleri ve trafik durumu ile ilgili kullanışlı hizmetler sağlayabilenler iyi niyetli botlar kapsamında değerlendirilir. Bunların aksine zarar vermek üzere tasarlanan kötü niyetli botlar yanlış bilginin sosyal medyada popülerlik kazanması, kötü amaçlı yazılımların yayılımı, kişisel verilerin ve kimliklerin çalınması için kullanılabilir. Sosyal medya kullanıcıları sosyal medya platformlarına web sitelerinden erişim sağlarken botlar bu tür web sitelerine çoğunlukla sitenin gerçek zamanlı bilgi paylaşımını sağlayan API (Application Programming Interface) bağlantısı aracılığıyla doğrudan erişebilmektedir.²¹

Sosyal medya platformları üzerinden dolaşıma sokulan ve birey gibi davranan bot hesaplar oluşturulan algoritmalara ve kullanım amaçlarına göre karmaşık ya da basit işlemleri yerine getirebilmektedir. Sosyal botların kullanım alanı politika olduğunda siyasi bot (*political bot*) terimi tercih edilmektedir.

Siyasi botlar politik konularda diğer kullanıcı hesapları ile otomatik etkileşime girmek üzere tasarlanmaktadır. Siyasi botların yazıldığı algoritma-

21 "How Powerful Are Social Bots? Understanding the Types, Purposes and Impacts of Bots in Social Media", Academic Society for Management & Communication, www.akademische-gesellschaft.com/fileadmin/webcontent/Publikationen/Communication_Snapshots/AGUK_CommunicationSnapshot_SocialBots_June2018.pdf, (Erişim tarihi: 24 Ocak 2019).

lar bilgiyi ayrıştırmakta, içerik üretmekte ve sosyal sitelerde paylaşmak üzere programlanmaktadır. Seçim dönemlerinde siyasi bilgi arayan seçmenler için içerik üretebilmektedir. Siyasi kriz durumunda ise istenilen haber ve bilginin çevrim içi platformlarda yayılımına hız kazandırmaktadır. Siyasi liderler, devlet kurumları ve siyasi partiler gibi davranan mizahi politik botlar (*humorous political bots*) da bulunmaktadır. Bu algoritmalar seçilen politikacıların daha popüler görünmesini sağlama girişimlerini desteklemek üzere tasarlanabilmektedir. Belirli konu veya kişilere destek olmak ya da onlara karşı propaganda yapmak amacıyla faaliyet gösterebilir.

Buradaki kilit nokta bireylerin çevrim içi ortamlarda siyasi görevler yapmak için bot yazılımlar üretmeleridir.²² Siyasi aktör ve yönetimler kamusal alan oluşumu üzerinde etkili olabilmek ve siyasi sorunlar hakkında istenilen fikri empoze edebilmek için siyasi botlar kullanmaya başlamıştır. Siyasi botlar kamuoyunun kutuplaştığı hassas siyasi konularda gelişme ve yayılma eğilimindedir. Dünya çapında politik aktör ve yönetimlerin çoğalması ile sosyal medya hem insanların hem de bot hesapların siyasi ideolojileri biçimlendirdiği bir mecra haline gelmiştir.

Twitter üzerinden oluşturulan bot hesapların çoğu zaman takipçi sayıları yüksek değildir ve genellikle bu hesaplar birbirleriyle iletişim kurma eğilimindedir. Bu sebeple Twitter'da yer alan sahte hesaplar çoğu zaman gündem oluşturmak, hashtagler ile tweet paylaşmak ve retweet yapmak üzere kullanılmaktadır. Yalan haberlerin yayılımındaki süreçte önemli rol oynayan bot hesaplar sosyal paylaşım sitelerindeki faaliyetleri ile bu haberlerin inandırıcılığını artırmaktadır. Böylece farkında olmadan sosyal medyadaki aktif ve gerçek bireyler yalan haber ile ilgili paylaşım veya yorum yaparak aslında haberin inandırıcılığının artmasına sebep olmaktadır.

Gerçek kişilere ait hesapların ele geçirilmesi ya da bot hesap oluşturularak takipçi satışı gibi ticari faaliyetler yapılması ile bu tarz girişimler dijital dünyada bir pazarlama aracı haline gelmiştir. Takipçi satın alma şöhretli veya ünlü olmak isteyen kişilerin yanı sıra siyasi aktörler tarafından da tercih edilmektedir. Kamuoyunda kendisine ve siyasi görüşlerine gösterilen ilginin normalden daha fazla olduğu izlenimi uyandırılması diğer bir deyişle yapay kamuoyu oluşturulması sosyal medya platformları özelinde sıkça karşılaşılan bir durumdur.

22 Philip N. Howard, Samuel Woolley ve Ryan Calo, "Algorithm, Bots, and Political Communication in the US 2016 Election: The Challenge of Automated Political Communication for Election Law and Administration", *Journal of Information Technology & Politics*, Cilt: 15, Sayı: 2, (2017), s. 85-86.

SUNİ (YAPAY) KAMUOYU OLUŞTURMA

Bot hesapların aynı zamanda sempatic ve yapay kamuoyu oluşturmak için dijital kamuoyu oluşturma aracı (*digital astroturfing tools*) olarak kullanıldığı bilinmektedir.²³ Kukla (*puppet*) olarak da isimlendirilen bot hesaplar dijital kamuoyunda yapay bir destekleme mekanizması yaratmaktadır. Ancak otomatik faaliyetler göstermeleri sebebiyle makine öğrenme yöntemleri kullanılarak tespit edilmeleri genellikle kolaydır.

Sosyal botların kullanımı özellikle Twitter'da oldukça yaygındır. Kullanımı her ne amaçla olursa olsun botlar mesajları hızla dağıtabilmekte, kendilerini çoğaltabilmekte ve buldukları platformda insan gibi davranabilmektedir. Ayrıca birçok ülkede siyasal iletişim sisteminin parçasını oluşturan farklı platformlarda da yer almaktadır. Öyle ki 2016 ABD başkanlık seçiminde Twitter üzerinden yapılan bir çalışmada seçim kampanyası sürecinde kullanılan hashtagler analiz edilmiş ve ciddi düzeyde bot hesap aktivitesi olduğu saptanmıştır. Cumhuriyetçi aday Donald Trump yanlısı botların stratejik ve bilinçli bir şekilde Hillary Clinton'ı destekleyen hashtaglerin altında kampanyayı baltalayıcı tweetler paylaştığı görülmüştür. Trump ve Clinton'un bot çalışmaları incelendiğinde Trump yanlısı dört bot hesaba karşılık Hillary Clinton yanlısı bir bot hesabın faaliyet gösterdiği görülmüştür. Bu oran seçim günü beşte bir olarak gerçekleşmiştir. Donald Trump destekçisi olan çok daha fazla bot kullanılmış ve bütün bu hesaplar seçimin ertesi günü kapatılmıştır.²⁴

Manipülasyon teknikleri özel sektörde firma rekabeti için kullanılabilirken son zamanlarda dijital mecralar üzerinden seçim sonuçlarını ve seçmen davranışlarını etkilemeye yönelik de devreye sokulabilmektedir. Siyasi seçimler özelinde en fazla tercih edilen manipülasyon teknikleri bot hesapların oluşturulması, politik karalama amacıyla kullanılması ve üretilen yalan haberlerin bot hesaplar yoluyla sosyal medya platformları üzerinden geniş kitlelere yayılması şeklindedir. Bunun yanı sıra yapay kamuoyu yaratmak için kullanılan bot hesaplar ile siyasi aktörün daha fazla destek gördüğü izlenimi verilerek seçmen davranışları etkilenmeye çalışılmaktadır. Yukarıda da ifade edildiği biçimiyle sosyal ağlarda farklı yöntemler kullanılarak manipülasyonlar yapılmakta ve istenilen yönde hedeflerin gerçekleştirilmesi sağlanmaktadır. Son dönemde gittikçe artan bu tür tehditlerle mikro ve makro ölçekte nasıl mücadele edilmesi gerektiği ise hem bireylerin hem de geniş toplumsal kesimlerin önünde duran önemli bir gündem maddesidir.

23 Marko Kovic, Adrian Rauchfleisch, Marc Sele ve Christian Caspar, "Digital Astroturfing in Politics: Definition, Typology, and Countermeasures", *Studies in Communication Sciences*, Cilt: 18, Sayı: 1, (2018), s. 69-85.

24 Bence Kollanyi, Philip N. Howard ve Samuel C. Woolley, "Bots and Automation over Twitter during the First U.S. Presidential Debate", *Comprop data memo 1*, (2016), s. 1-4.

MÜCADELE YÖNTEMLERİ

Modern internet teknolojileri aracılığıyla artan manipülasyon ve müdahale biçimleri toplumsal, ekonomik ve siyasi bağlamda birtakım olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Örneğin sosyal ağlar üzerinden yaratılan panik ortamı borsa üzerinde yıkıcı hasara sebep olurken kritik evrelerde *fake news* aracılığıyla kaotik ortamlar tesis edilebilir. Endonezya'da meydana gelen deprem, tsunami ve volkan patlamasının ardından yeni bir depremin beklendiği ve bir barajın çökeceğine ilişkin yayılan yalan haberler halkta paniğe sebep olmuş ve kriz yönetimini zorlaştırmıştır.²⁵ Benzer şekilde rejim yanlısı Suriye Elektronik Ordusu, Associated Press'in resmi Twitter hesabını siber saldırı ile ele geçirerek Beyaz Saray'da patlama yaşandığına ve dönemin başkanı Barack Obama'nın yaralı olduğuna ilişkin haber yayınlamıştır. Bunun üzerine Dow Jones endeksinde hemen hemen 140 puanlık düşüş gerçekleşmiş ve milyarlarca dolar zarar edilmiştir. Haber Washington yönetimi tarafından birkaç dakika sonra yalanlansa da ciddi hasara sebebiyet vermiştir.²⁶ Türkiye'de 2016 yılında Sağlık Bakanlığına bağlı bazı hastanelere yapılan siber saldırı girişiminde kişisel veriler hedef alınmıştır.²⁷

25 Robin Andrews, "Don't Believe These Myths About Indonesia's Quake, Tsunami And Eruptions", *Forbes*, 4 Ekim 2018.

26 "Obama Yaralandı Haberi Borsaları Salladı", *Euronews*, 24 Nisan 2013.

27 "Sağlık Bakanlığı Hastanelerine Yönelik Siber Saldırı Girişimine İlişkin Basın Açıklaması (18.05.2016)", T. C. Sağlık Bakanlığı, www.saglik.gov.tr/TR,3501/saglik-bakanligi-hastanelerine-yonelik-siber-saldiri-girisimine-iliskin-basin-aciklamasi-18052016.html, (Erişim tarihi: 20 Şubat 2019).

Bu sebeple devletler ve devletüstü birlikler evrensel niteliğe sahip internet araçları üzerinde çeşitli önlemler almak durumunda kalmıştır. Son dönemde demokratik kategoride değerlendirilen ülkelerin de bu konuda önemli düzenlemeler yapması konunun ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bölümde söz konusu yöntemlerin çeşitleri, bot hesapları algılama teknikleri, diğer mücadele yöntemleri ve ülke örnekleri ele alınmaktadır.

Dijital ortamda yapılan müdahale ve mücadele yöntemleri üç kategoride değerlendirilmektedir. Birinci nesil kontrol yöntemleri savunma eğilimindedir ve ülkeye yurt dışından gelen bilgilere erişimi sınırlandıran ulusal siber sınırların kurulmasını zorunlu kılmaktadır. Bunun en tipik örneği Çin'de bulunan Great Firewall'dır (Büyük Güvenlik Duvarı). Böylece ülke sınırları içerisinde yer alan bilgisayar kullanıcılarının internette görebileceği içerikler filtrelenebilmekte, anahtar kelime taraması yapılabilmekte ve internet adresleri kontrol edilebilmektedir. İran, Pakistan, Suudi Arabistan, Bahreyn, Yemen ve Vietnam gibi ülkelerde birinci nesil kontrol yöntemleri hakimdir. Belirli içeriklere göre internetin filtrelenmesi Batı ülkelerinde bile sık görülen bir durumdur. Öyle ki Kanada, Birleşik Krallık ve ABD dahil olmak üzere bazı ülkeler çocuk istismarı içeriklerini internet üzerinden filtrelemektedir.

İkinci nesil kontrol yöntemlerinde devlet hukuki yollar ya da teknik imkanlar kullanarak interneti sürekli denetleme eğilimindedir. İnternet üzerinden işlenen suçlara yönelik çıkarılan siber yasalarla içerik ve hesaplara erişim sınırlandırılabilmektedir. Devletler internet üzerinde insan hakları, demokrasi yanlısı ve bağımsız hareketlenmelere yönelik faaliyetleri takip ederek toplumsal hareketleri derinlemesine incelemektedir. Üçüncü nesil kontrol sistemlerinde ise internet teknolojilerinde meydana gelen hareketlilikleri bastırmak yerine karşılık verme ve mücadele etme tercih edilmektedir.²⁸ Üçüncü nesil yöntem bu nedenle internet altyapısı ve teknolojisinde belirli seviyelere gelmiş ülkelerin uyguladığı bir yöntem olarak karşımızda durmaktadır.

Kullanımı henüz yirmi yılı bulmayan sosyal sitelerin denetlenmesi ve düzenlenmesi için gerekli evrensel hukuki altyapının tesis edilememesi kronik bir sorundur. Sosyal sitelerin kullanıcı sayısının dünya üzerindeki en kalabalık ülke olan Çin nüfusundan bile fazla olması konunun aslında ne denli ciddi boyut taşıdığını göstermektedir. Nitekim birçok ülkede bulunmayan teknolojik imkanlar sebebiyle manipülatif içeriklerin kaldırılması dünyanın ünlü sosyal ağlarının in-

28 Ron Deibert, "Cyberspace under Siege", *Journal of Democracy*, Cilt: 26, Sayı: 3, (2015), s. 65-69.

safına bırakılmaktadır. Bu konuda evrensel bir ölçek ve standardın geliştirilmesi bilgi ve enformasyonun şirketler tarafından istismarına neden olduğu gibi ülkelerin egemenlik algısını da tehdit etmektedir.

Mukayeseli olarak bakıldığında Avrupa ve ABD'nin popüler sosyal ağlarda yer alan içeriklerin kaldırılması ve hesaplarla ilgili bilgi talebi doğrudan veya dolaylı biçimde karşılanırken Türkiye'nin istekleri prosedürel gerekçelerle zaman zaman askıya alınmakta zaman zaman da dikkate alınmamaktadır. Son dönemde başta Fransa ve Almanya olmak üzere AB ülkelerinin sosyal medya platformları ile ilgili peş peşe aldıkları kararlar konunun farklı boyutlarını gösterir niteliktedir. 2018 yılının sonlarına doğru Fransa'da yalan haberle mücadele kapsamında kabul edilen yasa tasarısı Batı Avrupa'nın bu tarz içerikleri ilk kez kanunen yasaklama girişimlerinden birisidir.

İngiltere hükümeti tarafından yayınlanan bir raporda teknoloji firmalarını denetleyecek bir regülasyon kurumu kurulmasının gerekliliği ifade edilmiştir. Yalan haber ve içeriklerin yayılımının toplum üzerinde yarattığı etkiler göz önüne alındığında çevrim içi platformları denetlemek için düzenleme yapılması gerektiği belirtilmiştir.²⁹

Yalan haber, bot hesaplar, dışarıdan yapılan tüm müdahalelerin önlenmesi ve kamusal alan üzerindeki negatif etkinin minimuma indirilmesi için birçok ülke çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. Ülkeler üstü konuma erişen sosyal paylaşım sitelerinin ülke içerisinde yaptığı ihlallere yönelik para cezası yaptırımları uygulanmaktadır. Birçok ülke bu hususta yasal altyapı oluşturmaya çalışmakta ve vatandaşlarının kullanıcı bilgilerinin korunmasına yönelik uygulamalar geliştirmektedir.

Yasal mücadele yöntemlerinin yanı sıra ülkelerin mevcut teknolojilerini kullanarak internet ve sosyal ağlar üzerinde kontrol mekanizması oluşturma eğilimleri de bulunmaktadır. Teknolojik imkanlara sahip ülkeler yalan haber, bot hesap ve sahte kamuoyu oluşturma hususundaki olumsuz etkileri ortadan kaldırmak için kendi mücadele yöntemlerini oluşturmaktadır. Ülkelerin mücadele yöntemlerinin yanı sıra sosyal ağların sahibi olan teknoloji şirketleri de yalan haberlere ve kullanıcıları manipüle eden içeriklere karşı çeşitli önlemler almaktadır.

Sosyal ağlarda istenilen yönde algı oluşturma konusunda oldukça etkili olan bot hesapların tespiti için literatürde çeşitli yöntemler geliştirilmektedir.

29 "UK Report Urges Regulator for Tech Giants to Fight Fake News", *Washington Post*, 12 Ocak 2019.

Sosyal ağlarda yer alan veriler büyük datalar (*big data*) olduğundan bu yöntemlerin kullanımı genellikle ileri teknolojik imkanlar ve yüksek işlemcili bilgisayarlar gerektirmektedir.

Bot hesap algılama tekniklerini Yapı Temelli Bot Algılama Teknikleri (*Structure Based Bot Detection Techniques*), Kitle Kaynak Kullanımına Dayalı Teknikler (*Crowdsourcing Based Bot Detection*) ve Öznitelik Tabanlı Makine Öğrenme Teknikleri (*Machine Learning-Based Bot Detection*) olmak üzere üç başlık altında tasnif etmek mümkündür.³⁰ Bot hesapları ve bot hesapların kendileri arasında oluşturdukları ağları tespit etmede kullanılan makine öğrenme tekniklerine dayalı öznitelik çıkarımı diğer yöntemlere nazaran yüksek başarı oranına sahiptir.

MÜCADELE YÖNTEMLERİNDE SON DÖNEM GELİŞMELER

İnternet teknolojileri üzerinden işlenen suçlara yönelik evrensel olarak kabul edilen kural ya da anlaşmalar bulunmadığı için bu hususta her ülke kendi sınırları içerisinde kendi yasalarını oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra internet üzerinde kamusal alan oluşumuna yönelik farklı yollar da mevcuttur. Bunun en belirgin örneği muhalefet ile internet üzerinde etkin mücadele veren ve toplumdaki kamusal alan oluşumunu kontrol altında tutan Rusya ve Çin'dir. Bu yöntemlerin yanı sıra teknoloji firmalarının yanlış bilginin internet üzerindeki yayılımını kontrol altına almak amacıyla aldığı önlemler de bulunmaktadır.

Manipülasyonlarla Yasal Yollardan Mücadele Yöntemleri

Yalan haber ve şüpheli bilginin sosyal medya platformları üzerinden hızla yayılması özellikle siyasi seçimler üzerinde art niyetli bir etkiye sahiptir. Seçim zamanlarında artış gösteren yalan haberin yayılımı ile mücadelede birçok ülkede yasal tedbirlere başvurulmaktadır. Bu ülkelerden biri olan Fransa'da yanlış bilginin önüne geçilmesi amacıyla sunulan yasa teklifi Batı Avrupada sahte içerikleri resmen yasaklayan ilk girişim olarak kabul edilmektedir. İnternet üzerinden yayınlanan yalan haberlerin engellenmesini öngören yasa tasarısı (*Lutte Contre la Manipulation de L'information*) Fransa Ulusal Meclisinde kabul edilmiştir. Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un "yalan haberlerle mücadele" paketi seçim kampanyası sırasında spekülatif ve yalan haberlerin yayılmasının önlenmesini içermektedir.

30 Karataş ve Şahin, "Sosyal Bot Algılama Teknikleri ve Araştırma Yönleri Üzerine Bir İnceleme", s. 10.

Yasaya göre siyasi parti veya adaylar genel seçimlerin üç ay öncesinden itibaren gerçek dışı haberler hakkında mahkeme kanalıyla hızlandırılmış işlem başlatabilecektir. Almanya'da sosyal medya organları yalan haber ve içeriklerin en kısa zamanda silinmesinden sorumlu oldukları gibi Fransa'da da sorumlu olacaklardır. Ayrıca ücret karşılığında yayınlanan haberlere daha fazla şeffaflık kazandıracaklardır. Fransa'nın temel çıkarlarını tehlikeye soktukları ya da seçim sonucunu etkilemeye çalıştıkları denetleme kurulu tarafından belirlenen yayın kuruluşları kabul edilen yasa sayesinde geçici olarak kapatılabilecektir. Fransa medya regülatör kurumu olan CSA'ya (Conseil Supérieur de l'Audiovisuel) “yabancı bir devlet tarafından kontrol edilen veya etkisi altında olan” ve “oy hakkının kasten etkilenebileceği” durumlarda televizyon kanallarını askıya alma yetkisi verilmiştir. Böylece Fransa'da yanlış haber yaydığından şüphe edilen TV kanalları üzerinde bundan böyle yaptırımlar uygulanabilecektir. Kullanıcıların kişisel verilerinin nasıl kullanıldığı konusunda “adil, açık ve şeffaf” bilgi verilecek ve yasaya karşı gelenler hapis veya para cezasına çarptırılabilir.³¹

Benzer şekilde Almanya'da sosyal medya platformlarının sahibi olan teknoloji şirketlerini yalan haber, yasa dışı içerik ve nefret söylemi içeren paylaşımları silmeye zorlayan yeni yasal girişimler mevcuttur. Sitelerin ilgili içerikleri silmemesi durumunda başta Facebook, Twitter ve YouTube olmak üzere sosyal platformların 50 milyon avroya varan para cezaları alabilmesinin önü açılmıştır. Sosyal ağların en büyüğü olan Facebook bu yasa nedeniyle Almanya'daki ekibine yüzlerce yeni çalışan almak durumunda kalmıştır.³² Almanya ve Fransa'nın girişimlerinin ardından İngiltere'de de bu konuda yasal düzenlemelere gidilmesi gündeme gelmiştir. Öyle ki İngiliz Parlamentosu tarafından yayınlanan “Dezenformasyon ve Yalan Haber”³³ (Disinformation and Fake News) başlıklı raporda teknoloji şirketlerinin faaliyetleri için yasal düzenleme ve seçim zamanında sosyal medya kullanımını düzenleyen seçim yasalarında güncelleme yapılması gerektiği belirtilmiştir.³⁴

31 “France Passes Controversial ‘Fake News’ Law”, Euronews, 22 Kasım 2018.

32 “Almanya: Sosyal Medyada Nefret Söylemine Büyük Cezalar Getirecek Yasa Yürürlüğe Giriyor”, BBC Türkçe, 1 Ocak 2018.

33 Rapor ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. “Disinformation and ‘Fake News’: Final Report Published”, Parliament UK, www.parliament.uk/business/committees/committees-a-z/commons-select/digital-culture-media-and-sport-committee/news/fake-news-report-published-17-19, (Erişim tarihi: 20 Şubat 2019).

34 “İngiltere’de Sosyal Medyaya Yasal Düzenleme İstendi”, Anadolu Ajansı, 18 Şubat 2019.

Bir Doğu Afrika ülkesi olan Kenya'da da yalan haber yayanlara yönelik yaptırım adımları atılmaktadır. Öyle ki Mayıs 2018'de düzenlenen yeni yasaya göre yanlış bilgi yayanlara yönelik 50 bin dolar para ve/veya iki yıl hapis cezası verilmesi öngörülmektedir. İnternetin kötüye kullanımı ve siber suçlara yönelik çıkarılan kanun aynı zamanda sosyal medya ve siber zorbalık alanlarını da kapsamaktadır. Ayrıca yeni yasa çocuk pornosu, bilgisayar sahtekarlığı ve kimlik hırsızlığı olmak üzere siber suçlar için temel bir yasal dayanak oluşturmaktadır. Ulusal güvenliğin tehdit edildiği durumlarda ise para cezası 100 bin doları bulurken hapis cezası beş yıla kadar uzayabilmektedir.³⁵ Kenya'da yapılan yasa tasarısına benzer yasal düzenlemelerin Gana'da da yapılması gerektiği belirtilmektedir.³⁶

Yalan haberle mücadele kapsamında genelde iktidarlar tarafından çıkarılan yasalar için getirilen en önemli eleştiri bu yaptırımların internet üzerinden yayılan yalan içeriklerden ziyade ülkedeki muhalif sesleri bastırmayı hedeflediğine yöneliktir. Bu bağlamda birçok ülkede tartışmalar yaşanmakta ve dezenformasyon üzerine çıkarılan yasalar ifade özgürlüğü gerekçe gösterilerek kaldırılmaya çalışılmaktadır. Bu ülkelerden biri olan Malezya'da seçimlere yönelik çıkarılan ve yalan haberlere cezai yaptırımlar içeren yasaya ilişkin başlayan tartışmalarda ilgili yasa parlamentoda oylamaya sunulmuş ve kaldırılmasına karar verilmiştir. Nisan 2017'de 64'e karşı 123 oyla kabul edilen yasanın bir yıl kadar yürürlükte kaldıktan sonra kaldırılmasına hükmedilmiştir.³⁷

Benzer şekilde ülkedeki muhalif sesler Kenya'da çıkarılan yasanın bağımsız medyayı susturma amacı taşıdığını ifade etmiştir. Yalan haberlere ve dezenformasyona karşı internet alanında çıkarılan yasa ve tasarılar tüm ülkelerde iktidar yanlısı ve muhalefeti önleyici uygulamalar olduğu gerekçesiyle tartışılmaktadır. Bu sebeple yalan haber ve siber suçlarla mücadele kapsamında yasaların çıkarılması engellenirken yürürlüğe giren yasaların kaldırılması için de çaba gösterilmiştir. Belirtmek gerekir ki hala yalan haber ve siber suçlarla mücadele ile ilgili birçok ülkede yasal altyapı ve hukuki düzenlemeler bulunmamaktadır.

35 Dickens Olewe, "Kenya, Uganda ve Tanzania Sahte Haber Kampanyası", BBC Türkçe, 16 Mayıs 2018.

36 Mohammed Awal, "Ghana Considering New Law to Crack down on Fake News", Africa Feeds, 4 Kasım 2018.

37 Ayrıntılı bilgi için bkz. "Malezya'da Yalan Haberlere Ceza Yasası Kaldırıldı", Sputnik Türkiye, 17 Temmuz 2018.

Otoriter bir rejim olan Suudi Arabistan ise internet üzerinde yayılan yalan haber ve manipüle edici içeriklere ağır hapis ve para cezaları vermektedir. Kamu düzeninin, dini değerlerin, kamu ahlakının ve mahremiyetinin ihlal edilmesi ve bu faaliyetlerin bilişim alanı üzerinden yayılmasını içeren siber suç düzenlemelerinin altıncı maddesine göre suçlu bulunanlara ağır hapis cezası ve 800 bin dolara varan para cezası verilmektedir.³⁸ Suudi Arabistan'da yalan haber ve yanlış bilgiyle mücadele kapsamında atılan adımlar ve uygulamalar Krallık aleyhinde gerçekleştirilen muhalif faaliyetleri de kapsamaktadır.

Yalan haberle mücadelede üst düzey isimlerin katılımı ile İtalya'da toplumsal mücadele başlatılmıştır. İtalya Temsilciler Meclisi Başkanı Laura Boldrini tarafından düzenlenen "Basta Bufale" (Yalan Habere Son) başlıklı imza kampanyasının amacı sadece yalan haberlerin toplum üzerinde yarattığı risklere dikkat çekmekle sınırlı değildir. Bu doğrultuda somut adımlar atılması, okullarda internetin bilinçli kullanılabilmesi için eğitimler verilmesi ve eleştirel bakış açısının teşvik edilmesi ve reklam veren şirketlerin sahte içerik üreten internet sitelerine reklam vermemeleri önerilmiştir.³⁹

Yalan haberle mücadele Çin'in internet teknolojileri üzerindeki etkisini artırmak için önemli bir yerde durmaktadır. Çin ordusuna mensup askeri birliklerin yürüteceği yalan haber tespiti mekanizmasında vatandaşların hem yasa dışı hem de yalan haber olduğunu düşündükleri içerikleri bildirebilecekleri bir internet sitesi oluşturulmuştur. Bu mekanizmanın ordunun mutlak otoritesini ve Çin Komünist Partisi'ni (ÇKP) karalamaya yönelik yapılacak tüm faaliyetleri bildirmek üzere vatandaşlar tarafından kullanılması amaçlanmaktadır.⁴⁰

Yalan haberle yasal mücadele kapsamında ele alınabilecek bir diğer uygulama ise ülkelerin rekabet kurumları tarafından teknoloji firmalarına uygulanan cezai yaptırımlardır. Bu hususta birçok ülke internet üzerinde faaliyet gösteren dijital firmalara ilişkin eylemleri denetleyerek uygunsuz olarak tespit edilen durumlara dönük yaptırımlar uygulamaktadır. Ülkelerin uyguladığı yaptırımlar genellikle ekonomik-siyasi açıdan buldukları konum ve güç ile yakından ilintilidir. Bazı ülkelerin teknoloji firmalarına uyguladığı cezai yaptırımlar Tablo 1'de ifade edilmiştir.

38 "Suudi Arabistan'a Sosyal Medya Eleştirisi", Al Jazeera Turk, 23 Kasım 2014.

39 "İtalya'da Yalan Haberlere Karşı Kampanya Başlatıldı", BBC Türkçe, 11 Şubat 2017.

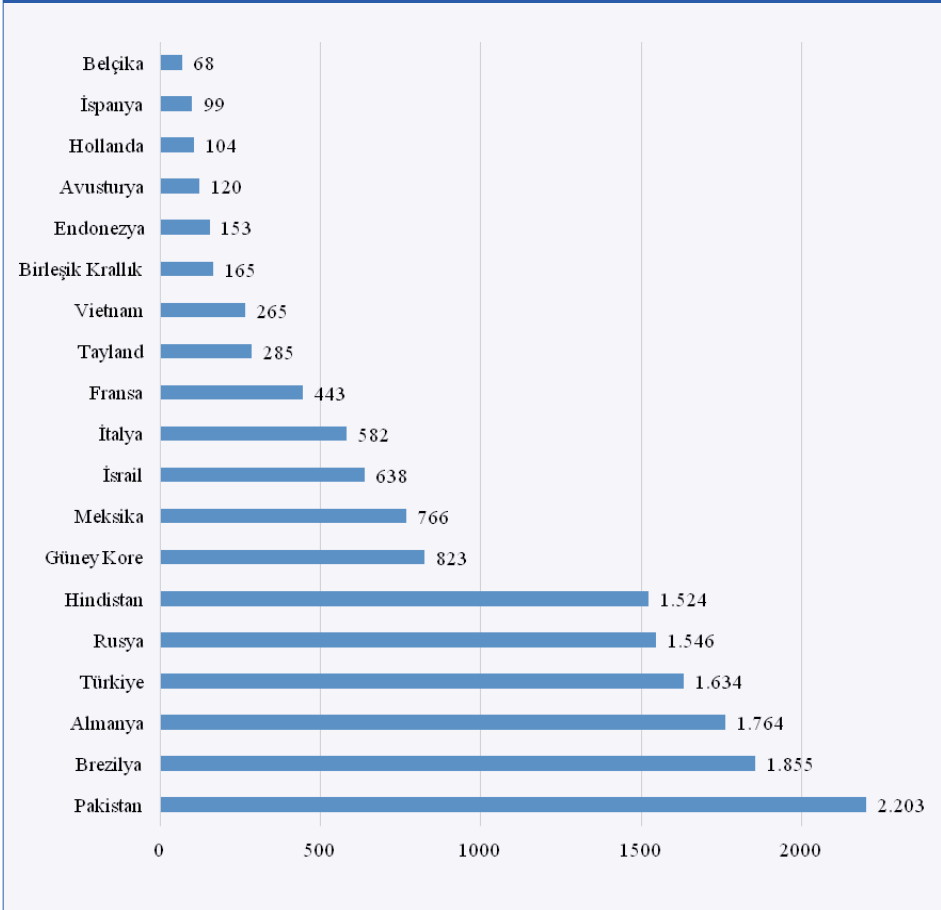
40 "Çin ordusu, yalan haberlerle mücadele için site kurdu", Şarku'l Avsat Türkçe, 19 Kasım 2017.

TABLO 1. TEKNOLOJİ FİRMALARINA CEZAI YAPTIRIMLAR			
Ceza Kesilen Kurum	Ceza Kesen Kurum	Ceza Miktarı	Gerekçesi
Facebook	AB	110 milyon avro	WhatsApp uygulamasını satın aldığı süreçte yanlış ve yanıltıcı bilgiler vermesi
Facebook	ICO (İngiltere)	500 bin sterlin	Veri paylaşım ihlalleri
Facebook	Güney Kore	370 bin dolar	Kullanıcıların siteye erişimini sınırlandırması
Facebook	İtalya Rekabet Kurulu	10 milyon avro	Kişisel bilgilerin ticari amaçla yasa dışı kullanılması
Google	Türkiye Rekabet Kurumu	93 milyon TL	Piyasa rekabetinin korunması ve sağlanması
Google	AB	4,3 milyar avro	Android işletim sisteminde piyasa hakimiyetini kötüye kullanma
Google	Hindistan Rekabet Kurumu	21 milyon dolar	Arama sonuçlarında kendisinin ve ortaklarının ürünlerini/hizmetlerini öne çıkarmak
Google	Rusya	7 bin 532 dolar	Moskova'nın yasa dışı bilgi içerdiğini düşündüğü web sitelerini arama sonuçlarından kaldırmaması
Google	AB	1,49 milyar avro	Reklam hizmeti AdSense'de piyasa hakimiyetini kötüye kullanma
Google	Fransa Ulusal Bilişim ve Özgürlükler Komisyonu	50 milyon avro	Kişisel verilerin kullanımı konusunda yeterince açık bilgilendirme yapılmaması
Twitter	Türkiye Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu	150 bin TL	Terör propagandası
WhatsApp	İtalya Rekabet Kurulu	3 milyon avro	Kullanıcılarını kişisel bilgilerini Facebook ile paylaşmaya zorlaması

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

Firmalara kesilen cezaların genel olarak ülke içindeki rekabeti tehlikeye sokan, kişisel bilgilerin ticari amaçla veya uygunsuz kullanımını içeren gerekçelerle olduğu görülmektedir. Ayrıca hükümetlerin uluslararası teknoloji firmalarından talep ettiği bilgi miktarı ve içerik kısıtlama taleplerinde de artış görülmektedir. Bu minvalde 2018'de ilk yirmi ülke için talep edilen içerik kısıtlamalarına ilişkin rakamlar Şekil 1'de verilmiştir.

ŞEKİL 1. ÜLKELERİN YEREL YASALARINA DAYALI İÇERİK KISITLAMALARI (OCAK-HAZİRAN 2018)

Kaynak: "Facebook Transparency Report", Facebook, transparency.facebook.com/content-restrictions, (Erişim tarihi: 11 Şubat 2019).

İlk sırada yer alan Pakistan ilgili zaman kapsamında 2 bin 203 içerik kısıtlama talebinde bulunmuştur. Pakistan dışında 1.855 ile Brezilya, 1.764 ile Almanya, 1.634 ile Türkiye ve 1.546 ile Rusya içerik kaldırma taleplerinde ilk beşte yer almaktadır.

Teknoloji Firmalarının Mücadele Yöntemleri

Sosyal ağlarda manipülasyon amaçlı içerik paylaşan, yalan haber yayan ve bot hesaplar aracılığıyla suni kamuoyu oluşumuna sebep olanlara yönelik dijital platformlarda çeşitli önlemler alınmaktadır. Sahte haber üretiminin kolaylığı ve bir uzmanlık gerektirmemesi sebebiyle kısa zamanda önemli faaliyet alanına sahip olması kontrol edilmesini zorlaştırmaktadır.

Sosyal ağlardan en popülerleri Facebook yalan haberle mücadele noktasında çeşitli ve farklı stratejiler geliştirmektedir. Kendisini yalan haberler hususunda

denetlemek üzere yereldeki bağımsız şirketlerle anlaşmaya girerek haberlerin doğruluğunun denetlenmesi noktasında adım atmıştır. Böylece asılsız olarak değerlendirilen haberler Facebook üzerinden reklam gelirleri vasıtasıyla para kazanamayacak ve yalan haberin yayınlandığı internet sitesine ilişkin diğer haberler kullanıcılara daha az gösterilecektir. Türkiye’de “teyit.org” ile anlaşan Facebook son dönemde ABD’de ortak çalıştığı Snope ve Associated Press’le⁴¹ “maliyetlerini kurtarmadığı” gerekçesi ile yollarını ayırmak durumunda kalmıştır.

ABD’de 6 Kasım 2018’de yapılan Kongre ara seçimleri öncesinde Facebook yalan haberle mücadele edebilmek için “Harekat Odası” kurmuştur. Bu proje daha önce 2016 ABD başkanlık seçimlerinde manipülatif içerikler ve birçok güvenlik açığının ortaya çıkması sebebiyle geliştirilmiştir. Güvenlik önlemleri kapsamında başta İran, Rusya ve Çin üzerinden kamusal alan oluşturabilecek nefret söylemi, yalan haber ve çok yönlü troller yapay zeka programlarından yararlanarak denetlenmiş ve sosyal medya platformlarında oluşan trendler takip edilmiştir.⁴² Yine Facebook tarafından geliştirilen ve sunulan hizmetlerden bir tanesi “yalan haber” butonudur. Kullanıcılar içeriklere ilişkin şüphe duymaları durumunda söz konusu içeriği yalan haber olarak işaretleyebilmektedir.

Poynter Enstitüsü’nün bünyesinde bulunan Uluslararası Veri Kontrol Ağı’nda (The International Fact-Checking Network) görevli çeşitli uzmanlar tarafından incelenen şüpheli içerikler –doğru olduğuna dair onay alınamaması durumunda– Facebook’ta şüpheli içerik olarak ifade edilecek ancak tamamen silinmeyeceklerdir.⁴³ Yalan haber tespitine yönelik yapılan bu uygulama Avrupa ve ABD’den sonra 2018’in ilk yarısında ve 24 Haziran cumhurbaşkanı seçimlerinden önce Türkiye’de de kullanıma sunulmuştur.⁴⁴ Yine 2018 yılında haber akışına ilişkin yapılan yeni güncellemede Facebook kullanıcılara yalan haber paylaşan arkadaşlarını da göstermeye başlamıştır. Sosyal platformun geçen yıl test ettiği bu özellik kullanıcılara okudukları haberler hakkında bilgilendirici ipuçları veremeyi amaçlamaktadır.⁴⁵

Google ise yalan haberle mücadele için küresel kapsamda doğruluk kontrolünü (*fact-check*) uygulamaya koymuştur. Özellikle seçimlerde yayılan yalan haberler üzerine harekete geçen Google uygulamaya koyduğu bu özellik ile arama

41 Dave Lee, “Key Fact-Checkers Stop Working with Facebook”, BBC News, 2 Şubat 2019.

42 “Facebook Yalan Haberini Engellemek İçin ‘Harekat Odası’ Kurdu”, *Hürriyet*, 24 Ekim 2018.

43 “Facebook’tan ‘Yalan Haber’ Butonu”, *Deutsche Welle*, 16 Aralık 2016.

44 “Facebook Yalan Haber Tespiti Nasıl Kullanılır?”, *CNN Türk*, 5 Haziran 2018.

45 “Facebook, Yalan Haber Paylaşan Arkadaşları Gösterecek”, *Bloomberg HT*, 4 Nisan 2018.

sonuçlarında ve Google Haberler’de doğruluk kontrolünden başarıyla geçen haberler için “Fact Check” etiketi oluşturmaktadır. Ayrıca doğruluk kontrolü kriterlerine uyan siteler de bu değerlendirmeye tabi tutulmaktadır.⁴⁶

Sosyal medya platformları ve teknoloji firmalarının yalan haberle mücadele kapsamında başlattığı girişimlerin ardından mesajlaşma platformu olan WhatsApp da bu hususta 50 bin dolarlık fon oluşturmuştur. Dünyada 180’in üzerinde ülkede 1,5 milyar insan tarafından kullanılan mesajlaşma uygulaması yanlış bilgilere sebep olan sorunlarla ilgili araştırma yapanlara bu fon üzerinden destek sağlamaktadır.⁴⁷ Hindistan’da ise yalan haberle mücadele hususunda etkinsiz bulunan ve eleştirilen WhatsApp tarihinde ilk kez televizyona reklam vererek yalan haberlere ilişkin halkı bilinçlendirmeye yönelik bir uygulamayı hayata geçirmiştir. Yayılan yalan haberler sebebiyle ülkede linç olayları yaşanmış ve üst düzey devlet yetkilileri bu konuda görevlileri girişimde bulunmaya çağırmıştır. Reklam sahte haber ve şok edici söylentilerin WhatsApp gruplarında paylaşılması ve bilinmeyen şüpheli bilgilerin mutlaka doğrulanması konusunda halkın bilinçlendirilmesini amaçlamaktadır.⁴⁸

En çok kullanılan video izleme platformu YouTube asılsız haberlere ilişkin verilen mücadelede güvenilir haber içerikleri sunmak için birtakım düzenlemelerde bulunmuştur. Bunun için 25 milyon dolarlık yatırım yapan şirket haber kuruluşlarının videolar üretmelerini ve güvenilir haber kaynaklarını desteklemeyi amaçlamaktadır.⁴⁹ Daha önce ise Birleşik Krallık’ta yalan haberle mücadele kapsamında gençleri eğitmek üzere kurulan “İnternet Yurttaşları” (Internet Citizens) isimli bir program başlatmışlardır.

Sosyal medya şirketlerinin gerçekleştirdiği yalan haber ve dezenformasyonu önlemeye yönelik girişimlerin yanı sıra Microsoft da yalan haberleri filtreleyen program geliştirmiştir. İlgili haberleri ayıklayabilen filtre NewsGuard adlı program ile hem Android hem de İOS mobil işletim sistemlerinde çalışmaya uygun olarak tasarlanmıştır. Program ayrıca internet sitelerindeki haberlerin doğruluk oranını da hesaplayarak kullanıcılar için ekstra bilgi sağlamaktadır.⁵⁰ Yalan haberle mücadele noktasında katkı sağlayan platformlardan birisi de internet ansiklopedisi olan Wikipedia’dır. “Wikiritribune” isimli haber girişimi ile haberlerin

46 “Google ‘Fact Check’ Özelliğini Türkiye’de de Kullanıma Sunuyor”, CNN Türk, 7 Nisan 2017.

47 “WhatsApp Research Awards for Social Science and Misinformation”, WhatsApp, www.whatsapp.com/research/awards, (Erişim tarihi: 8 Şubat 2019).

48 “WhatsApp Tarihinde Bir İlk”, NTV, 4 Aralık 2018.

49 “Youtube to Crack down on Fake News, Backing ‘Authoritative’ Sources”, *Guardian*, 10 Temmuz 2018.

50 “Microsoft Yalan Haberleri Filtreleyen Bir Program Geliştirdi”, *Fortune Turkey*, 28 Ocak 2018.

doğruluğu teyit edilmektedir. Bu girişim profesyonel gazeteciler ile vatandaşları bir araya getirmekte ve bilginin doğruluğu konusunda birlikte çalıştırmaktadır.⁵¹

ABD başkanlık seçimleri sonrasında seçime sosyal medya üzerinden müdahale olduğu söylemleri AB'yi harekete geçirmiştir. Avrupa Parlamentosu (AP) Temmuz 2017'de AB Komisyonu'nun yalan haberlerin önlenmesine ve mevcut durumun değerlendirilmesine ilişkin çalışma yapmasını talep eden bir tasarı imzalamıştır. Bu karar doğrultusunda AB yılın sonlarına doğru yalan haber ve internet ortamında yanlış bilginin yayılımı ile mücadele etmek amacıyla kırk kişiden oluşan üst düzey bir uzman grubu kurma kararı almıştır.⁵² Tüm bu mücadelelere rağmen yalan haberle ve yanlış bilginin yayılımıyla mücadele yetersiz kalmaktadır. Bu sebeple AB dijital platformların bu hususlara ilişkin çalışmalarını artırmaları talebinde bulunmuştur.⁵³ Özellikle seçimlere ilişkin ortaya çıkan şüpheli içerikler birçok spekülasyon haber ve yanlış bilginin yayılmasına sebep olduğundan bu konuda alınan önlemlerin daha da artırılması gerekmektedir.

Belirli aralıklar ile sosyal ağlarda yalan haberleri ve yanlış bilgileri yaymak için kullanılan sahte hesapları kaldırmak üzere sosyal medya platformları çeşitli önlemler almaktadır. Bu yılın Şubat ayında Rus haber ajansı Sputnik ile bağlantılı yüzlerce hesabın kapatılmasının yanı sıra Ukrayna'dan faaliyet gösteren bir ağın parçası olarak koordineli ve sahte davranışlarda bulunduğu gerekçe gösterilerek birçok Facebook ve Instagram hesabı silinmiştir.⁵⁴ Bunun yanı sıra düzenli olarak bot hesap temizliği yapılan Twitter'da 2017 yılının son çeyreğinde 58 milyon kullanıcı hesabı askıya alınmıştır.⁵⁵

NATO'nun bünyesinde faaliyet gösteren Stratejik İletişim Mükemmeliyet Merkezi yalan haberle mücadele kapsamında toplumsal bilincin artırılması için "The News Hero" isimli bilgisayar oyununu geliştirmiştir. Facebook'ta kullanıcıların erişimine açılan oyunun yalan haber tespit etme kabiliyetini artırmak üzere geliştirildiği ifade edilmektedir.⁵⁶

Manipülasyonlarla Mücadelede Diğer Yöntemler

Devletlerin ve teknoloji şirketlerinin yasal yollarla yalan haber ve yanlış bilginin yayılımında kullandıkları mücadele yöntemlerinin yanı sıra internet ortamında

51 "Wikipedia'nın Kurucusu Yalan Haberlerle Mücadele Edecek", Kırım Haber Ajansı, 25 Nisan 2017.

52 "AB'den Yalan Haberle Mücadele Adımı", *Türkiye*, 13 Kasım 2017.

53 "AB'den Dijital Platformlara 'Yalan Haberle' Mücadele Çağrısı", Anadolu Ajansı, 29 Ocak 2019.

54 "Sosyal Medya Platformlarına Sahte Hesap Operasyonu", *HaberTürk*, 1 Şubat 2019.

55 "Twitter'da Temizlik: 58 Milyondan Fazla Hesap Askıya Alındı", Sputnik Türkiye, 18 Temmuz 2018.

56 "NATO'dan Yalan Haberle Mücadele için Bilgisayar Oyunu", Anadolu Ajansı, 27 Ocak 2018.

rekabeti teşvik eden mücadele yöntemleri de bulunmaktadır. Gelişmiş devletler için hayati öneme sahip internet mecralarının kullanımının bazı ülkeler özelinde farklı olduğu bilinen bir gerçektir.

İnternet teknolojilerinin kontrolünde üçüncü nesil mücadele yöntemlerinin kullanımı otoriter ülkelerde yaygın görülen bir olgudur. Öyle ki sansür, yasaklama ve içerik kısıtlamaları bu rejimler tarafından daha az kullanılırken internetteki faaliyetler sürekli izlenmekte ve kontrol edilmektedir. Manipülasyon yöntemlerinden biri olan suni kamuoyu oluşturarak kamusal alan üzerinde belli bir etki alanına sahip olma genelde bu tip otoriter rejimlerin topluma müdahale etme ve toplumsal alandaki gelişmeleri yönlendirme biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece ülkeler interneti kendi çıkarları doğrultusunda bir araç olarak kullanmakta ve halk üzerindeki iktidarlarını bu yollarla pekiştirmektedir.

İnternetin barındırdığı zararlı içeriklerden ve oluşturduğu tehdit unsurundan korunmak için son dönemde Rusya tarafından denenen yeni bir proje⁵⁷ bulunmaktadır. Küresel çapta gerçekleşen siber saldırılardan korunmak ve olası riskleri tespit etmek amacıyla Rusya'dan küresel internet ile bir süreliğine bağlantının koparılması planlanmaktadır. Önlemlerin belirlenmesi için yapılacak denemeler ile uzun vadede internetin yerelleştirilmesi amaçlanmaktadır. Gerçekleştirilecek denemeler ile Rus vatandaşlarının ve kurumlar arasında paylaşılan verilerin ülke sınırları içerisinde tutulması hedeflenmektedir. Bu hususta internetin Çin'de olduğu gibi kontrol altına alınması ve sansür uygulanması gibi tehlikelerin bulunduğu konusunda eleştiriler yapılsa da Rusya bu hamlesiyle kendi vatandaşlarına ve kamu kuruluşlarına ait verilerin uluslararası mecralara düşmesini engellemeyi planlamaktadır. Böylece dijital dünyanın tartışmalı konularından biri olan kişisel verilerin güvenliğini kendi vatandaşları için sağlamayı amaçlamaktadır. 1 Nisan 2019 tarihinde denemelerin yapılması planlanan 20 milyar rublelik proje aynı zamanda Rusya'nın altyapısal olarak sahip olduğu yeterliliği gösterecektir.

Otoriter rejimlerin dijital iletişim teknolojilerini benimsemesi ve kendi amaçları doğrultusunda kullanması sonucunda "şebekeleşmiş otoriteryanizm" kavramı ortaya çıkmıştır. Bu tür rejimler, sosyal ağlarda devlet ve yöneticilerle ilgili söylemleri kontrol etmekte ve izlemektedirler. Rejim, bu yolla çevrimiçi sohbetleri takip ederek kendileri için problem olarak gördükleri konuları tespit edebilmekte ve bu konuda öncü ve erken müdahaleler yapabilmektedirler.

57 "Rusya İnternetin Fişini Bir Süreliğine Çekecek!", *HaberTürk*, 12 Şubat 2019.

Şebekeleşmiş otoriter rejimlerde toplumsal alanın her bölgesi kontrol altında tutulduğu gibi internet teknolojileri ile ortaya çıkan sosyal ağlar da kontrol edilmektedir. Rejimler kendileri için potansiyel tehdit unsurlarını farklı ve gelişmiş yöntemlerle bu ağlarda saptamakta ve farklı biçimlerde mücadele etmektedirler. Bu özellikleri gösteren bir toplum olan Çin'in dört yüz milyondan fazla internet kullanıcısı bulunmaktadır. On yıl önce olduğundan daha fazla eğlenen, daha özgür hisseden ve hükümetlerinden daha az korkan vatandaşlara rağmen hükümet halkı izlemeyi, çevrim içi konuşmaları sansürlemeyi ve manipüle etmeyi sürdürmüştür. Öyle ki devlet tarafından sürekli kontrol altında tutulan bu süreçte herhangi bir toplumsal hareket düzenlenememiştir.⁵⁸

İnternet üzerinden gerçekleştirilen manipülasyonlarda kullanılan diğer yöntemlerden birisi de devletin kamusal alan oluşumu üzerinde etkin bir rol oynaması ve internetteki faaliyetleri sürekli denetlemesidir. Bireylerin internet faaliyetlerinin devamlı denetim altında tutulması ve izlenmesi teknik olarak ileri bir altyapı gerektirmektedir. Teknolojik açıdan bu altyapıya sahip ve şebekeleşmiş otoriter rejimler şeklinde ifade edilen en tipik örnekler Rusya ve Çin'dir. Enformasyonun hızlı yayılımına olanak veren internet muhalefete fırsat verdiği ve ABD'nin Rusya'nın egemenliğine tehdit oluşturabileceği ihtimaline karşın denetlenmesi gereken bir platform olmuştur.⁵⁹

58 Rebecca MacKinnon, "China's Networked Authoritarianism", *Journal of Democracy*, Cilt: 22, Sayı: 2, (2011), s. 33.

59 Mustafa Cem Oğuz, "Şebekeleşmiş Otoriterizm' ya da Otoriter Rejimlerin Siber Alanla İlişkisi: Rusya ve Çin Üzerine Bir Literatür İncelemesi", *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 31, (2018), s. 103-120.

DÜNYA ÖRNEKLERİ

Sosyal medyanın seçimleri manipüle ettiğine yönelik iddiaların ciddiyet kazanması ve kamuoyunda geniş bir biçimde tartışılmasına neden olan husus 2013'te kurulan Cambridge Analytica adlı şirketin bir uygulama aracılığıyla Facebook'tan milyonlarca kullanıcının verilerini çekmesi ve bu yolla seçimlere müdahale ettiğinin ortaya çıkmasıdır. Söz konusu olayın basit bir veri kullanımı olmadığı ve seçmen davranışlarının belirlenmesinde oldukça etkisi bulunduğu görülmesiyle birlikte şirket yetkilileri durumu kabul etmiş ve tartışmalar bir üst boyuta taşınmıştır. Özellikle Trump'ın başkan seçildiği ABD'deki seçimler başta olmak üzere Brexit referandumu, Nijerya, Hindistan, Fransa ve Arjantin gibi ülkelerdeki seçimlerde de kullanılan bu yöntemin kitleler tarafından da bilinmesi ciddi bir tedirginliğe yol açmıştır. Skandalın bu denli büyük bir alana yayılması sebebiyle şirkete yönelik güven kaybı yaşanmış ve bu olay şirketi kapanmaya kadar götürmüştür.⁶⁰

Sosyal medya platformlarının siyaseti manipüle etme amaçlı kullanılmasının ardından internet teknolojileri ve demokrasi arasında kurulan pozitif korelasyonun ciddi derecede sorgulandığı gözlemlenmektedir. Özellikle son dönemlerde bahse konu mecraların bazı şirketlerle iş birliği yaparak kişisel verileri izinsiz kullandığı ve bazı ülkelerde seçmenlerin manipüle edildiği bilinen bir gerçektir. Özellikle demokratik standartlar içerisinde seçimleri gerçekleştirdiği varsayılan ülkelerdeki seçmenlerin farklı yollarla tercihlerine müdahale edilmeye çalışılması

⁶⁰ "Cambridge Analytica Closing after Facebook Data Harvesting Scandal", *Guardian*, 2 Mayıs 2018.

konunun ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Nitekim demokrasi açısından ciddi tehditler içeren bu durumun günümüzde birçok örneği mevcuttur.

ABD

2016'da Trump ile Clinton arasında geçen başkanlık yarışını Trump'ın kazanmasının ardından seçime hile karıştırıldığı yolunda iddiaların ortaya atılması ve Cambridge Analytica skandalının patlak vermesi sosyal ağların manipülasyon amaçlı kullanılmasının ne denli ciddi bir konu olduğunu açığa çıkarmıştır. Söz konusu olayın ardından Facebook 2015-2017 arasında ABD'de yayınlanan reklamların Rus internet araştırma ajansı tarafından yapıldığını açıklayarak bahse konu iddiaların ciddiyetini ortaya koymuştur.⁶¹ İddiaya göre Facebook, Twitter ve Instagram gibi sosyal medya mecraları başkanlık sürecinde Rusya tarafından manipülatif şekilde kullanılmış ve seçim sonuçlarına sahte hesaplar aracılığıyla etki edilmeye çalışılmıştır.

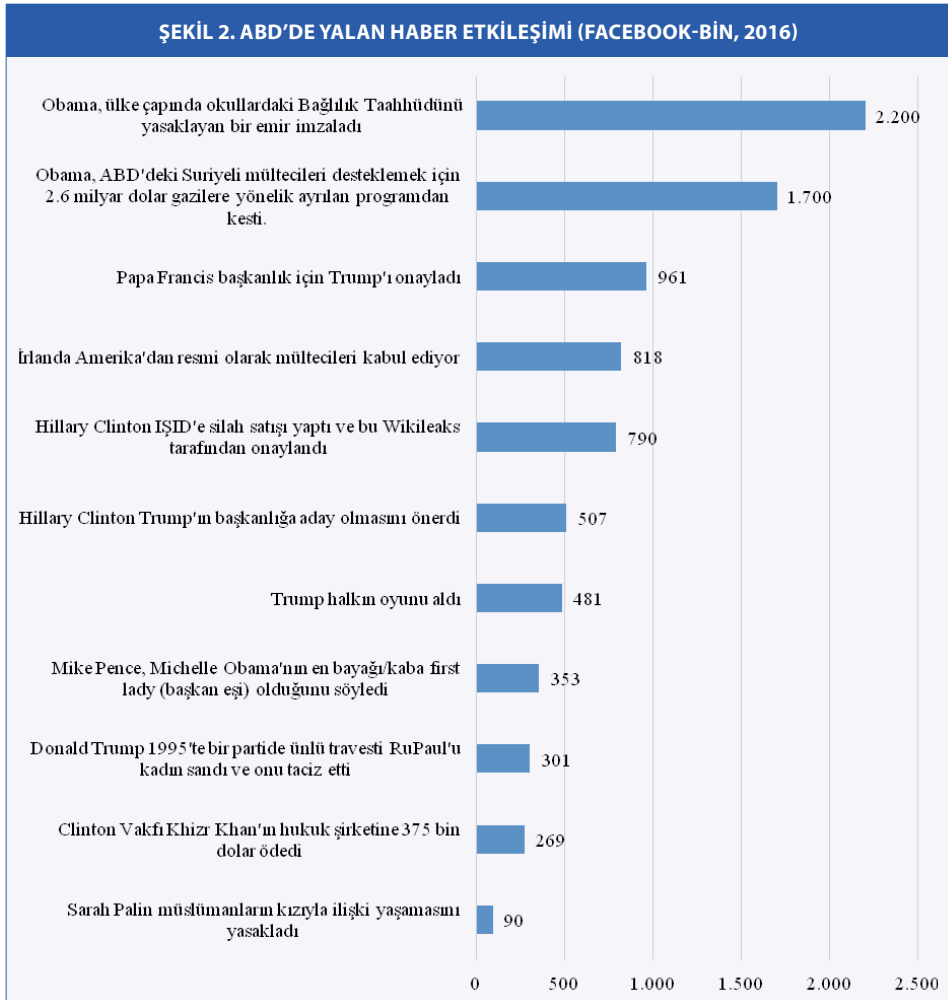
Sosyal medya mecraları üzerinden Hillary Clinton hakkında küçük düşürücü bilgiler vermek, Ted Cruz ve Marco Rubio gibi diğer adayları kötü göstererek Trump'ın ön plana çıkmasını sağlamak manipülasyonda öne çıkan konu başlıklarıdır. Nitekim ABD istihbarat raporları ve açıklamalarında Rusya'nın 2016'da yapılan başkanlık seçimlerinde başta devlet destekli haber ajansları ve bazı üçüncü taraflar ile sosyal medyada trol olarak isimlendirilen kullanıcılara para karşılığında seçimleri manipüle ettirdiğine yönelik iddiaların varlığı kamuoyunda yoğun biçimde tartışılmaktadır. Söz konusu iddiaların ABD yargısına intikal ettiği, bazı kişi ve kurumlarla ilgili seçimlerde manipülasyon yaptıklarına dair soruşturma başlatıldığı konunun ne denli ciddi boyuta ulaştığını göstermektedir.⁶² Özellikle Rusya menşeli olduğu iddia edilen manipülasyonların son dönemlerde sıklıkla ve bazı AB üyesi ülkelerin Rus haber ajanslarına çeşitli kısıtlamalar getirmesi bu durumu destekler niteliktedir.

ABD 2016 başkanlık seçimleri ile zirve yapan yalan haber tartışmalarına ilişkin gerçekleştirilen bir çalışmada seçimden üç ay önce kamuoyunda çıkan komplo teorileri, yalan haberler ve yanlış bilgilendirmelerin Facebook erişim sayılarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir (Şekil 2). Bu durum konunun yaygınlaşmasında

61 Helle C. Dale, "Russia Used Facebook Ads to Wield Influence in America. We Need Greater Transparency", *The Daily Signal*, 4 Ekim 2017.

62 Söz konusu iddiaların ardından Savcı Robert Mueller otuz yedi sayfalık iddianame hazırlamış ve iddianamede Rusya'nın sosyal medya aracılığıyla seçim döneminde ABD kamuoyunu etkilemeye çalıştığı iddia edilmiştir. Bkz. Garrett M. Graff, "A Blockbuster Indictment Details Russia's Attack on US Democracy", *Wired*, 16 Şubat 2018; John Swaine, "Mueller Charges 13 Russians with Interfering in US Election to Help Trump", *Guardian*, 17 Şubat 2018.

sosyal ağların ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Öyle ki Demokrat Parti'nin adaylarını zayıflatmak üzere Obama üzerinden kurgulanan söylemler, ülkenin değerlerini ve göçmenleri hedef gösteren haberler seçimden önceki üç ay içinde Facebook üzerinde sırasıyla 2,2 milyon ve 1,7 milyon kişiye erişmiştir.

Kaynak: "Most Popular Fake Election Stories in the United States in 2016, by Facebook Engagement* (in Thousands)", Statista, www.statista.com/statistics/657757/most-viewed-fake-news-election, (Erişim tarihi: 12 Mart 2019).

Başkanlık seçimi döneminde en dikkat çeken yalan haber ise Papa'nın Trump'ın başkanlığını desteklediği ve onayladığına ilişkin haber olmuştur. Obama hakkında çıkan haberlerin ardından söz konusu haber 961 bin kez paylaşılmıştır. Bu denli yüksek paylaşım sayılarına erişen bu tür yalan haberlerin ABD'de milyonlarca vatandaşa ulaşması seçimlerde sosyal ağlar üzerinden yapılan manipülasyonların ciddi bir etkisinin olduğuna yönelik öngörülerini artırmaktadır.

GÖRSEL 1. PAPA'NIN TRUMP'I BAŞKANLIK YARIŞINDA DESTEKLEDİĞİ İDDİASI

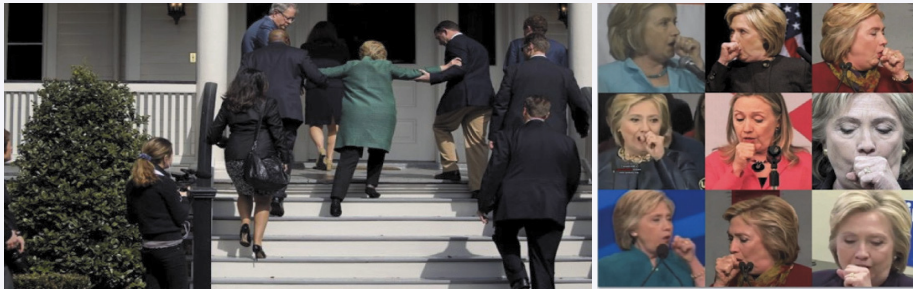
Pope Francis Shocks World, Endorses Donald Trump for President, Releases Statement

TOPICS: Pope Francis Endorses Donald Trump

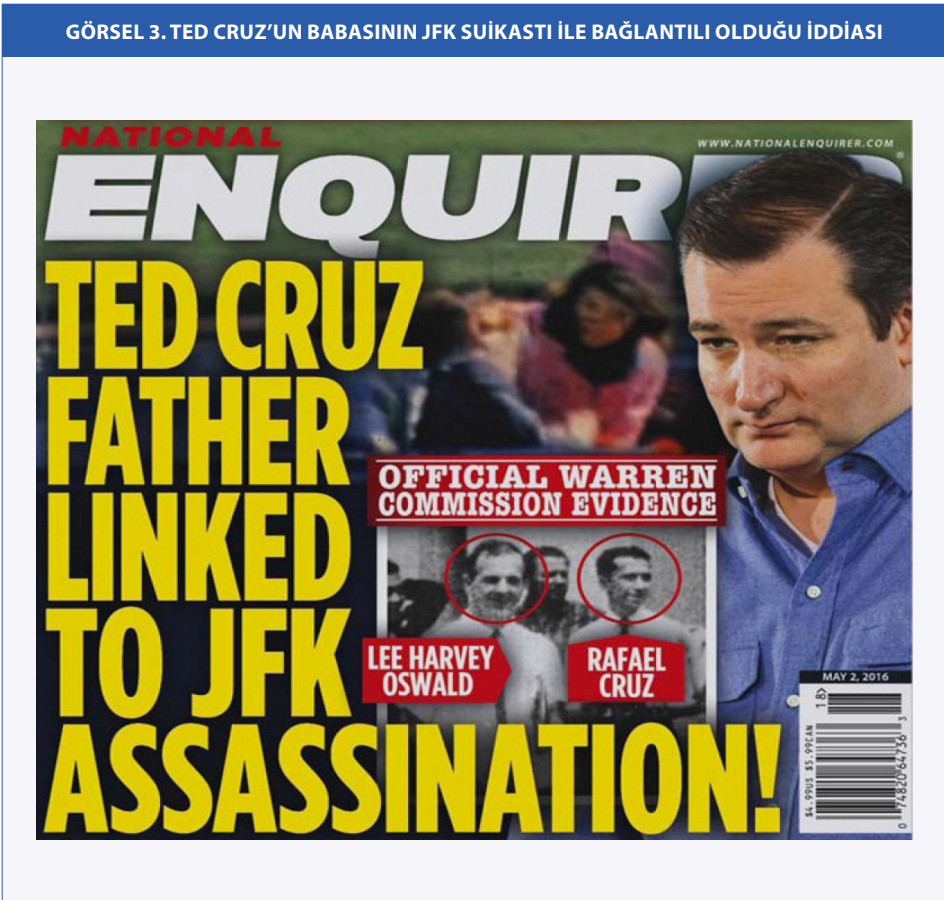
ABD başkanlık seçimlerinde dikkat çeken başka bir manipülasyon stratejisi de karakter suikastıdır. Donald Trump'ın rakibi Hillary Clinton hakkında üretilen yalan haberlerin genellikle Trump'ın adaylığını destekler nitelikte olması bu konuda bir örnektir. Seçim propagandası döneminde Hillary Clinton'ın başkanlık görevini yerine getiremeyecek kadar hasta olduğuna dair tartışmalar yapılmıştır. Kamuoyunda Clinton'ın hasta olduğunu gösteren birçok görsel paylaşılmıştır.

GÖRSEL 2. HILLARY CLINTON'IN HASTA OLDUĞU İDDİASI

Hasta olduğu iddialarının yanı sıra Clinton'ın DEAŞ'a silah sattığı ve Pizzagate skandalında yer aldığına ilişkin haberler de seçim propagandası döneminde sıkça konuşulmuştur. Benzer bir stratejiyle Ted Cruz hakkında yapılan haberler de kuşkusuz başkanlık yarışında Cruz'u hedef almakta ve onu rakiplerinin gerisine düşürmeyi hedeflemektedir. Görsel 3'te görülebileceği üzere Ted Cruz'un babasının Kennedy suikastında dahil olduğuna yönelik haberler yapılmış ve söz konusu haberler sosyal ağlarda geniş biçimde tartışılmıştır. Trump'ın Indiana eyaletinde yapılan ön seçimleri kazanmasının ardından Cruz'un adaylıktan çekilmesi ve sonraki süreçte Cumhuriyetçilerin adayının Trump olması konunun farklı boyutlar taşıdığını da göstermektedir.

GÖRSEL 3. TED CRUZ'UN BABASININ JFK SUİKASTI İLE BAĞLANTILI OLDUĞU İDDİASI

FRANSA

Sosyal medyanın manipülatif bir şekilde araçsallaştırılmasına verilebilecek diğer bir örnek de Fransa'daki başkanlık seçimleridir. Rusya'nın söz konusu seçimlere

müdahil olduğu iddiasıyla başlayan tartışmalarda *fake news* (sahte haber) sorunu ön plana çıkmış ve seçimlerde bu yolla bir sonuç elde edilmeye çalışıldığı dile getirilmiştir. İddialara bakıldığında seçimlere birkaç gün kala sosyal medya üzerinden dolaşıma sokulan sahte haberlerin seçim sonuçlarıyla ilgili spekülatif bir enformasyon akışı sağladığı ve istenilen yönde bir sonuç alınmaya çalışıldığı ifade edilmektedir. Genelde Macron karşıtı ve aşırı sağ adayların lehine yapıldığı anlaşılan manipülasyonlar hem Fransa'da hem de dünya genelinde önemli bir gündem maddesi olarak kendisine yer bulmuştur.

Sosyal medya üzerinden dolaşıma sokulan *fake* haberler incelendiğinde seçimlerin Ulusal Cephe lideri Marine Le Pen'in galibiyetiyle sonuçlanacağı algısının yaratılmaya çalışıldığı görülmüştür. Bu nedenle seçimlerle ilgili en dikkat çeken manipülasyon anketlere müdahale edilmesi ve gerçekçi olmayan anket sonuçlarının paylaşılması şeklinde kendini göstermiştir. Seçimlerin hemen öncesinde bir site tarafından paylaşılan ankette Le Pen'in ilk turda yüzde 28,1 alarak seçimleri kazanacağı yönünde gerçeği yansıtmayan bir manipülasyon yapılmıştır. Seçimlerden önce paylaşılan diğer bir ankette ise aşırı sağ aday François Asselineau'nun ilk turda yüzde 56,91 oranında oy alacağı, başka ankette ise diğer bir aday Jean-Luc Melenchon'un ilk turu kazanacağını iddia edilmesi sosyal medyada yapılan manipülasyonlara önemli birer örnektir.⁶³ Kurgulanan anketlerle istenilen adayın önde olduğu ve diğer adayların bu yarışta şanslarının bulunmadığı algısını yaratmak ve seçim döneminde kamuoyunun tercihlerini yönlendirmeye çalışmak manipülasyonların temel amacı olarak gözükmektedir.

Le Pen'in lehine olduğu anlaşılan sosyal medya manipülasyonlarının diğer bir türevi de başka adaylarla ilgili yapılan dezenformasyon ve yıpratma haberleridir. Bu iddialardan biri Fransa seçimlerinde aday olan mevcut Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron ile ilgilidir. Macron'un bir offshore hesabı bulunduğu ve illegal biçimde bu hesabı kullandığı bot olarak tarif edilen hesaplar üzerinden dolaşıma sokulmuş ve Macron aleyhinde bir kamuoyu oluşturulmaya çalışılmıştır. Macron'un kazanmasını engellemeye yönelik olduğu anlaşılan bu manipülasyonlar sadece seçim sonuçlarını etkilemeye dönük kurgu anketlerle sınırlı kalmamış, dezenformasyon ve yıpratma haberlerinin ön planda olduğu çoklu bir strateji benimsenmiştir.

63 "French Social Media Awash with Fake News Stories from Sources 'Exposed to Russian Influence' ahead of Presidential Election", *Independent*, 22 Nisan 2017.

Nitekim seçimler sürecinde Facebook'un Fransa'da 30 bin otomatik hesabı politik olaylarda dezenformasyon yaptıkları gerekçesiyle askıya alması gelinen noktayı gözler önüne sermektedir.⁶⁴ Macron'un seçimleri kazanmasının ardından *fake news* ve sosyal medya manipülasyonlarını önlemek amacıyla hazırladığı kanun tasarısının büyük uğraşlarla Senatodan geçmesi sonucunda Fransa bu konudaki ciddiyetini ortaya koymuştur. Seçimleri etkilemeye dönük bu tür girişimlerle mücadele etmek amacıyla üretilen bu tür yasal düzenlemelerin son dönemde AB'deki diğer ülkeler nezdinde de dile getirilmesi ve konu ile ilgili çeşitli çalışmaların yapıldığının bildirilmesi meselenin ilerleyen dönemlerde farklı boyutlar alacağını gösteren bir örnektir.

İNGİLTERE

Sosyal medya üzerinden yapılan manipülasyonlara bir diğer örnek de İngiltere'dir. Son dönemlerde ülke genelinde sosyal medyada üretilen *fake news* ve dezenformasyonun İngiltere'de demokrasiyi tehdit eden önemli bir unsur olduğuna yönelik açıklamalar yapılmaktadır. Nitekim İngiliz parlamentosunun konu ile ilgili raporunda insanların ön yargı ve korkularını tetiklemek suretiyle oy tercihlerine etki edilmeye çalışıldığı ve bu hususta sosyal medya platformlarının yoğun biçimde kullanıldığına dikkat çekilmiştir.⁶⁵ "Demokrasimiz risk altında ve bu konuda harekete geçmeliyiz" yönünde çağrılar yapıldığı parlamentoda manipülasyonları önleme konusunda acil adımlar atılmasının gerekliliği ısrarla vurgulanmıştır. Özellikle Brexit referandumunda internet üzerinden yapılan manipülasyonların İngiltere'yi çok yoğun biçimde etkilemesi İngilizler açısından bir demokrasi krizi olarak yorumlanmıştır.⁶⁶

İngilizlerin özellikle Cambridge Analytica üzerinden Brexit sürecinde kamuoyunun yanlış yönlendirilmesine yönelik şikayetlerinin ardından Facebook'un soruşturma sürecinde kendilerini doğru bilgilendirmediği ve parlamentoda faaliyet gösteren komisyonun sorularına cevap vermekten sakındığı ifade edilmiştir. Raporda dikkat çeken bir husus da yapılacak düzenlemelerin sosyal ağları ilgilendiren boyutudur. Rapora göre teknik bağlamda faaliyet gösteren bu tür şirketlere yönelik yeni vergiler koyulması ve yasal düzenlemeler ihdas edilmesi demokratik standartların korunması adına hayati önem taşımaktadır.

64 "Experts Say Automated Accounts Sharing Fake News ahead of French Election" Reuters, 21 Nisan 2017.

65 "Social Media Manipulation Putting UK Democracy at Risk: Report", Press TV, 28 Temmuz 2018.

66 "Fake News a Democratic Crisis for UK, MPs Warn", BBC, 28 Temmuz 2018.

ALMANYA

Sosyal medya manipülasyonları konusunda hassas olan ve bu konuda bazı yasal düzenlemelerin ihdas edildiği Almanya son dönemde bu konuların tartışıldığı ülkeler arasındadır. Özellikle 2017 yılında yapılan seçimlerde sosyal ağlar aracılığıyla politik hayatın yönlendirildiği ve istenilen yönde kamuoyu oluşturulmaya çalışıldığı yönündeki tartışmalar Almanya'nın gündemini yoğun biçimde işgal etmiştir. Federal seçimlerde sanal alanda yapılan manipülasyonların incelendiği bir çalışmada⁶⁷ manipülasyonun *fake news*, sosyal botlar ve yabancı aktörlerin müdahalesi gibi üç yönü bulunduğu dikkat çekilmiş ve Almanya özelinde bu stratejilerin nasıl işletildiği üzerinde durulmuştur.

Oldukça büyük bir data üzerinden incelemelerin yapıldığı raporda Almanya'da aşırı sağcı Almanya için Alternatif (AfD) partisinin seçim sürecinde sosyal medyayı domine ettiği belirtilmiş ve seçimlerdeki başarısının sosyal medyadaki etkinliğiyle bağlantılı olduğu dile getirilmiştir. Nitekim sosyal mecralarda aktif olan bot hesapların AfD lehine çalıştığı tespit edilmiş ve söz konusu hesapların bu süreçte ne denli aktif olduğu ortaya konmuştur. Almanya aşırı sağ ve ırkçı fikirlerin sosyal ağlarda kendilerine nasıl yer bulduklarını ve bu durumun siyaseten desteklenmesi durumunda da temsil açısından bir karşılığı olduğunu göstermesi açısından oldukça önemli bir örnektir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ilk defa ırkçı ideolojiye sahip bir partinin Federal Mecliste temsil edilmesi de⁶⁸ sosyal ağların demokrasi açısından ne denli büyük riskleri beraberinde getirdiğini göstermektedir.

Batı eksenli yapılan çalışmalarda özellikle Rusya ve Çin'in bu alandaki etkisine dikkat çekilmekte ve söz konusu ülkelerin başta ABD ve Avrupa olmak üzere dünyanın farklı yerlerinde iç politikaya etki etmeye çalıştığı öne sürülmektedir. Bot hesaplar üzerinden medya mensuplarına yönelik antisemitik içeriklerin yanı sıra ölüm tehditleri ve hakaretlerin yapılması da iç politikadaki kutuplaşmayı artırıcı bir işlev görmektedir ve demokrasiyi tehdit etmektedir. Benzer biçimde birçok ülkede siyasi parti ve hükümetler tarafından finanse edilen "düşünce biçimlendiriciler" (*opinion shapers*) kendi siyasi ajandalarını gündemde tutmakta ve karşıt gördükleri siyasi parti ve düşünceleri ötekileştirmek için sosyal medyada yoğun

67 Çalışma ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Juan Carlos Medina Serrano, Simon Hegelich, Mortena Shahrezayee ve Oretis Papakyriakopoulos, Social Media Report: The 2017 German Federal Elections, TUM University Press, (2018).

68 Erkut Ayvaz, "2017 Almanya Federal Meclis Seçimleri: Sağ Popülizmin Normalleşme Tehlikesi", SETA Analiz, Sayı: 216, (Eylül 2017).

mesai harcamaktadır. Siber ordular olarak tarif edilen bu oluşumlar sosyal ağlarda manipülasyon amaçlı kullanılan en etkin gruplardır.

Nihai kertede dijitalleşen dünyada geleneksel siyaset kodları değişmekte ve siyaset alanı da risklerden payını almaktadır. Demokratikleşme alanına katkı sunması beklenen sosyal ağların günümüzde demokrasiyi tehdit eden en önemli mecralar haline gelmesi üzerinde düşünülmesi gereken bir husustur. Ülkelerin sosyal ağlar ve internet teknolojilerinin araçsallaştırılması sonucu ortaya çıkan olumsuzlukları giderme adına çeşitli formel ve enformel düzenlemeler yaptığı bilinmektedir. Son dönemde kritik toplumsal olaylar ve seçimlerde çokça tartışılan asılsız haber ve manipülasyon iddiaları Türkiye'nin de bu konuda öncü davranması ve bazı adımlar atmasını gerekli kılmaktadır. Nitekim özellikle bütün toplumu ilgilendiren kritik olaylarda sosyal ağlar üzerinden manipülasyonlar yapılması Türkiye'nin aşına olduğu bir konudur.

Sosyal medyanın seçim dönemlerinde negatif ve manipülatif kullanımını olarak değerlendirilebilecek bu örnekler sadece ABD ve Avrupa'daki ülkelere özgü bir durum değildir. Son dönemde internetin manipülatif etkisini ülke örnekleri ile birlikte ele alarak farklı boyutlarıyla ortaya koyan çalışmalar sosyal medyada üretilen *fake news* ve diğer manipülasyonların demokrasi açısından ne denli tehlikeli sonuçlar ortaya çıkardığını dünya ölçeğinde göstermektedir. Devletler başta olmak üzere diğer bazı aktörlerin sosyal medyayı domine ederek seçim sonuçları ve sosyal mecralardaki tartışmaları etkilediği yönündeki bulgular her geçen gün artmakta ve devletlerin bu alanda önlemler alması kaçınılmaz hale gelmektedir.⁶⁹

69 "Manipulating Social Media Undermine Democracy", Freedom House Report, freedomhouse.org/report/freedom-net/freedom-net-2017, (Erişim tarihi: 5 Haziran 2018).

TÜRKİYE ÖRNEĞİ: SOSYAL AĞ TABANLI MANİPÜLASYONLAR

Seçim dönemlerinde sosyal medyada kullanılan stratejilere bakıldığında ters propaganda taktiğinin de bir manipülasyon türü olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Tıpkı ABD seçimlerindeki gibi kendisini karşı olduğu tarafta göstererek paylaşımlarda bulunan kişiler muhalif ve özellikle kararsız seçmenleri rahatsız edici bir dil kullanmakta ve karşı olduğu partiyi bu yolla halk nezdinde itibarsız kılmaya gayret göstermektedir. Asılsız haber ve özellikle görsel kullanımıyla manipüle edilmeye çalışılan kitlelerin duygusal zafiyetleri hedef alınmakta ve karşı olunan partiye yönelik dezenformasyon yapılmaktadır. Örneklerden de anlaşılacağı üzere internet ve sosyal medya mecraları seçim dönemlerinde manipülasyon amaçlı kullanılmaktadır. Devletlerin egemenliğini tehdit eden sosyal medya araçlarının bu yönde işlevselleştirilmesini önlemeye yönelik çalışmalar yapılmakla birlikte dijital alanda yaşanan baş döndürücü gelişmeler bazen sonuç almayı zorlaştırmaktadır. Bu nedenle her zaman bu tip manipülasyon çalışmaları kendisini gösterecek ve bu yolla sonuç alınmaya çalışılacaktır.

Sosyal medyanın bu tip etkilerini kırmaya dönük başta Avrupa olmak üzere birçok bölgede çalışmalar yapılmakta ve özellikle seçim dönemlerinde güvenli bir ortam tesis edilmeye yönelik çaba gösterilmektedir. Özellikle AB ülkeleri egemenlik açısından problem olarak algıladıkları terör ve radikalleşme konuları başta olmak üzere seçim manipülasyonları ve *fake news* konularında da sosyal medya şirketlerine yönelik yaptırım içeren yasal düzenlemeler ihdas etmekte ve bu yönde önleyici tedbirler almaya çalışmaktadır. ABD öncülüğünde NATO

bünyesinde oluşturulan Department's Global Engagement Center ile NATO's Strategic Communications Center of Excellence merkezleri bu tür müdahaleleri engellemek ve karşı stratejiler geliştirmek amacıyla kurulmuştur. ABD'nin sadece Rusya'nın bu alandaki manipülasyonlarını engellemek, dezenformasyonu ortadan kaldırmak ve karşı propaganda yapmak amacıyla yıllık 60 milyon dolar harcadığı bilinmektedir. Devletlerin bu alandaki yatırımları ve girişimleri ile oluşturulan bu birimler yeni meydan okuma kanallarına karşı ne gibi önlemler alınması noktasında ipuçları vermektedir.

Günümüz dünyasında enformasyon üzerinden yürütülen savaşların geleneksel müdahale biçimlerinden daha karmaşık ve sofistike olduğu bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır. Sosyal ağlar üzerinden yapılan manipülasyonlar sadece ülke içerisindeki rakip aktörlerin birbiriyle mücadelesiyle sınırlı kalmakta, bölgesel ve küresel güçlerin mücadele ettikleri bir alan haline gelmektedir.⁷⁰ Türkiye'nin başta DEAŞ olmak üzere bölgedeki terör gruplarına destek verdiği söyleminin özellikle son dönemde yabancı basında ve sosyal ağlarda kendisine yer bulması, devlet büyüklerinin offshore hesaplarının olduğu yönündeki asılsız iddialar, Türkiye'nin FETÖ ile mücadelesi konusundaki kararlılığının demokrasi ve insan hakları bağlamına çekilerek manipüle edilmesi gibi başlıklar son dönemde internet tabanlı sosyal ağlardaki en başat gündem maddeleridir. Özellikle FETÖ'nün sosyal ağlarda etkin biçimde hareket ettiği ve kritik olaylarda ürettiği asılsız haberler aracılığıyla müdahalelerde bulunma isteği yoğun biçimde gözlemlenmektedir.

Sosyal medya mecraları marifetiyle kritik dönemlerde ve özellikle seçimlerde manipülasyon yapılması Türkiye'nin yabancı olduğu bir konu değildir. Rusya'nın ABD seçimlerine müdahale ettiği iddiasının yanı sıra Cambridge Analytica aracılığıyla Arjantin, Hindistan ve İngiltere'de yapılmaya çalışılan manipülasyonlarla benzerlikler taşıyan Türkiye'deki müdahaleler özellikle son dönemde artış göstermiştir. 2013'teki Gezi Parkı Şiddet Eylemleri döneminde ve özellikle 7 Haziran ve 1 Kasım seçimleriyle 16 Nisan referandumunda ortaya konan sosyal medya operasyonlarının istenilen yönde bir kamuoyu oluşturma ve seçim sonuçlarını etkilemeye dönük olduğu açık biçimde görülmektedir. Daha çok duyguları harekete geçirme amacıyla yapılan manipülasyonlarda öne çıkan yöntemlere bakıldığında siyasi kişilikler üzerinden karakter suikastı, ırkçılık yaparak toplumun bazı kesimleri üzerinde bir baskı oluşturma ve ekonomik so-

70 Turgay Yerlikaya, "Bilgi Savaşları ve Uluslararası Müdahaleler", *Star Açık Görüş*, 27 Ekim 2018.

runları farklı bağlamlara taşıyarak bir kaygı oluşturmaya dönük sahte içeriklerin paylaşılması ön plana çıkmaktadır.

Sosyal ağlar üzerinden yapılan operasyon biçimlerine bakıldığında teknik düzlemde bir manipülasyonla birlikte asılsız iddia ve haberlerin dolaşıma sokulması gibi stratejilerin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. İlk önce bir bot hesap tarafından ortaya atılan asılsız bir içerik daha sonra toplumsal alanda karşılığı olan yüksek takipçili siyasetçi veya popüler figürler tarafından paylaşılmakta ve istenilen yönde bir kamuoyu inşası kolaylaşmaktadır.

Bot hesap olarak tanımlanan sahte kullanıcıların özellikle seçim dönemlerinde Suriyelilerle ilgili dezenformasyon ve kışkırtma yöntemlerini kullandıkları bilinen bir gerçekliktir. Suriyelilerin seçimlerde oy kullandığı, sınavsız üniversite, kimlik kartı ve vatandaşlık ve maaş imkanları sağlandığı, telefon faturasının devlet tarafından ödendiği, TOKİ evlerinin bedava verildiği gibi mesnetsiz iddialara sosyal medyada sıklıkla karşılaşılmaktadır. Sosyal medya aracılığıyla dolaşıma sokulan bu mesnetsiz iddiaların başta siyasetçi ve popüler figürler tarafından sorgulanmaksızın kabul edilmesi ciddi gerginliklere yol açmakta ve bazı zamanlarda kitlesel olaylar gündeme gelmektedir. 24 Haziran seçimleri öncesinde Suriyeli mültecilerin bu ve benzer iddialardan hareketle ötekileştirilmeleri ve kitlesel hedef haline getirilmeleri seçim sonuçlarını etkilemeye dönük bir girişim olarak değerlendirilebilir.⁷¹ Nitekim doğrudan hükümeti hedef alan bu tartışmalarda milliyetçi duyguları harekete geçiren faşizan söylemlerin sıklıkla kullanılması hemen her seçim döneminde karşımıza çıkan söylem repertuarı içerisinde yer almaktadır.

24 Haziran 2018 genel seçimleri öncesinde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın "Şayet bir gün milletimiz tamam derse ancak o zaman biz kenara çekiliriz" sözü üzerine başlayan tamam-devam tartışması benzer bir sosyal medya manipülasyonu şeklinde yorumlanabilir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'a yönelik olduğu bilinen "tamam" etiketli muhalif paylaşımların özellikle yurt dışındaki bot hesaplar aracılığıyla yaygınlaştırılması ve siyasetçi ve popüler figürlerin gündelik hayatta bu ürettimlere destek vermesi sanal ortamlarda yapılmaya çalışılan manipülasyonların ne denli etkili olduğunu göstermektedir. Nitekim sosyal medyada tamam-devam etiketleriyle başlayan tartışmalar kısa sürede iç siyasette kullanılan bir argüman olmuş ve eş zamanlı olarak uluslararası kamuoyunda da ses getirmiştir.⁷² Sosyal

71 Turgay Yerlikaya, "Muhalefetin Taşıdığı Potansiyel Faşizm", *Star Açık Görüş*, 3 Haziran 2018.

72 George Pierpoint, "Turkish Social Media Row over Erdogan 'Enough' Comment", BBC, 9 Mayıs 2018.

medya aracılığıyla örgütlenen muhalefetin reel siyasette ne kadar etkili olduğu bir kenara kısa süreliğine de olsa gündem oluşturulduğu ve bazı tartışmaların seyrine etki edildiği görülmektedir. Bu nedenle internetin sunduğu imkanlar hem resmi hem de gayriresmi yönleriyle kullanılmakta ve özellikle seçim dönemlerinde bu stratejilerle istenilen yönde sonuç alınmaya çalışılmaktadır.

Kaynak: "Seçimler Yaklaştıkça Alçalıyorlar! Kızılay Kart ile Algı Operasyonu!", *Yeni Akit*, 12 Mayıs 2018.

Suriyeli mültecilerle ilgili asılsız haberlerin özellikle seçim dönemlerinde sosyal ağlarda yoğunluk kazandığı gözlemlenmektedir. 16 Nisan 2017'de gerçekleştirilen referandum ve 24 Haziran 2018'de yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde mülteciler üzerinden çeşitli manipülasyonlar gündeme gelmiştir. Örneğin Suriyeli mültecilere devlet tarafından bir kart verildiği ve bu kartın içerisinde 930 TL olduğu iddia edilmiştir (Görsel 4). Benzer manipülasyonların 31 Mart seçimlerinin hemen öncesinde sosyal medya platformlarında dolaşıma sokulması da gözlemlenen bir olgudur. Fakat konuya daha yakından bakıldığında söz konusu miktarın gerçeği yansıtmadığı ve yardımın önemli bir bölümünün AB fonlarından karşılandığı görülmektedir.

Nitekim bu iddia ve söylemler zaman zaman ana akım medyada haber olarak yer almakta ve bu iddiaları destekleyen siyasetçi ve popüler kişilerce konu kitleselleştirilmektedir. Milyonlarca takipçisi olan kişilerin bu tür ırkçı ve asılsız iddiaları dolaşıma sokması bahse konu iddiaların daha geniş kesimler tarafından tartışılmasını sağlamakta ve bu da zaman zaman kitlesel hareketlere sebep olabilmektedir. Nihai kertede bakıldığında sosyal medyada ortaya atılan bu asılsız haber ve içeriklerin mevcut hükümeti hedef aldığı ve özellikle ekonomi ve milliyetçilik gibi alanlarda baskı altına almayı amaçladığı görülmektedir.

GÖRSEL 5. ANADOLU AJANSI'NIN SEÇİM SONUÇLARINI ÖNCE DEN AÇIKLADIĞINA İLİŞKİN İDDİA

Kaynak: "İYİ Partili Özdağ: AA'nın Seçim Sonuçları Yanlışlıkla Seçimden Dört Gün Önce Yayınlandı", Sputnik Türkiye, 21 Haziran 2018.

Seçimler öncesinde dile getirilen ve özellikle ana muhalefet partisinin desteklediği diğer bir iddia da hedeflenen kitlesel manipülasyonun boyutlarını göstermesi açısından önemlidir. İlk önce sosyal medyada tartışılan bu konu daha sonra ana akım medyanın asli gündemlerinden biri olmuş ve bazı siyasiler seçmenlerini sokağa çağırarak bu olayı protesto etmelerini istemiştir. 24 Haziran seçimleri öncesinde FETÖ mensupları tarafından dolaşıma sokulan ve siyasiler tarafından ilgi gören söz konusu iddia Anadolu Ajansı'nın (AA) sonuçları seçimden dört gün önce yanlışlıkla verdiği ve seçimlerde sonuçlar ne olursa olsun AK Parti lehine bir tablo ortaya konulacağı ve bunun üzerinden seçmenlerin manipüle edileceğidir. Nitekim 24 Haziran seçim sonuçlarının açıklandığı günün akşam saatlerinde bir TV kanalında konuşan CHP Genel Başkan Yardımcısı Bülent Tezcan AA'nın seçim sonuçlarında senkronize bir biçimde manipülasyon yaptığını dile getirmiş ve FETÖ'nün bu konudaki iddialarını sahiplenici bir söylem geliştirmiştir. 24 Haziran'da CHP'nin kendi dijital sistemini kurduğu ve seçim sonuçlarını alternatif ve daha güvenli bir biçimde paylaşacağı yönündeki açıklamalarına rağmen seçimlerle ilgili herhangi bir verinin paylaşılmaması da bu konuda önemli bir göstergedir. Seçimlerin ardından YSK'nın açıkladığı sonuçlar ile AA'nın sonuçları arasında binde bir düzeyinde bir sapmanın görülmesi söz konusu iddiaların ne denli tutarsız olduğunu göstermektedir. Buna rağmen 24 Haziran akşamı bazı siyasetçilerin seçmenlerini AA'nın seçim sonuçlarını çarpıtacağı iddiasıyla sokağa çağırılmaları hiç kuşkusuz geniş bir kitlesel eylemin planlandığı ve kaos ortamının hedeflendiğini göstermektedir.

31 MART 2019 YEREL SEÇİMLERİ

Dünyanın farklı yerlerinde kritik evrelerde sosyal ağlar üzerinden yapılan manipülasyonların nasıl işlevsel hale getirildiği ve ne gibi teknikler kullanıldığı örneklerle birlikte daha açık görülmektedir. Kuşkusuz Türkiye de söz konusu tekniklerle manipülatif içeriklerin kullanıldığı ve kamuoyunun manipüle edilmeye çalışıldığı yerlerden biridir. 24 Haziran 2018 cumhurbaşkanı seçimlerinde olduğu gibi 31 Mart yerel seçimlerine gidilen süreçte de benzer yöntemlerle seçmenlerin manipüle edilmesi öngörülen ve gözlemlenen bir durumdur. Nitekim her seçim döneminde olduğu gibi yerel seçimler öncesinde de Türkiye'deki çeşitli fay hatları üzerinden tartışmalar yapılmakta ve sosyal ağlarda asılsız iddialarla birlikte bu hatlar üzerinden çatışma ortamı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Tesis edilmeye gayret gösterilen bu kaos ortamının Twitter üzerindeki yansımaları bu bölümde ele alınmaktadır.

Somut göstergeler üzerinden bakıldığında yerel seçimler öncesinde tanzim satışlar ve Suriyeli mülteciler başlıkları üzerinden çeşitli asılsız iddialar ortaya atılmakta ve bu iddialar sosyal medya platformlarında geniş yer bulmaktadır. Son dönemde bu konu ile üretilen en görünür söylem başlıklarından birisi bazı şehirlerde yürürlüğe giren tanzim satışlarıdır. Tanzim satışları ile ilgili dikkat çeken husus satışla ilgili olumsuz bir tablo ortaya koyan ve konunun tartışılmasını sağlayan kesimlerin doğrudan tanzim satışlarıyla ilgilerinin olmayışıdır. Nitekim satışlardan istifade eden toplum kesimlerinin genel anlamda uygula-

madan memnun oldukları bilinmektedir. Fakat kamusal görünürlükleri yüksek bazı popüler muhalif figürlerin tanzim satışlarını eleştirmesi ve doğrudan hükümeti hedef almaları sosyal ağlarda ana gündem maddelerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşağıda tanzim satışları ile ilgili yapılan bir sosyal ağ incelemesinin sonuçlarına bakıldığında sosyal ağların kamuoyu oluşturma ve manipülatif etki yapmada ne kadar etkili olduğu görülmektedir.

TANZİM SATIŞLARIN TWİTTER'A YANSIMASI

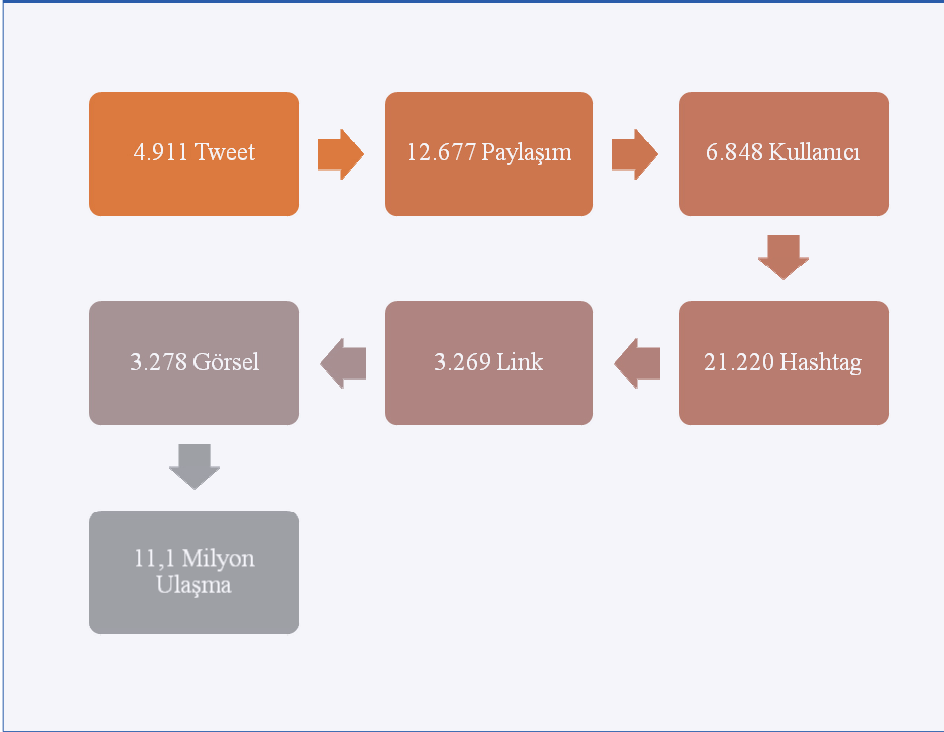
Twitter'da 11 Şubat saat 19.58'de tanzim satışlara karşı başlatılan #akpdemekkuyrukdemek hashtagi ilk kez @TurkOrtaasyali hesabı tarafından paylaşılmıştır. Bu hesabın hashtag ile ilgili diğer tweetleri de desteklediği ve bunlara profilinde yer verdiği görülmüştür. Tanzim satışları ile başlayan süreçte söz konusu hashtag ile kullanılan diğer hahstagler #gelvatandaşgel, #sebzeyegel ve #TanzimSatış şeklindedir.

GÖRSEL 6. #AKPDEMEKKUYRUKDEMEK İLK TWEET PAYLAŞIMI

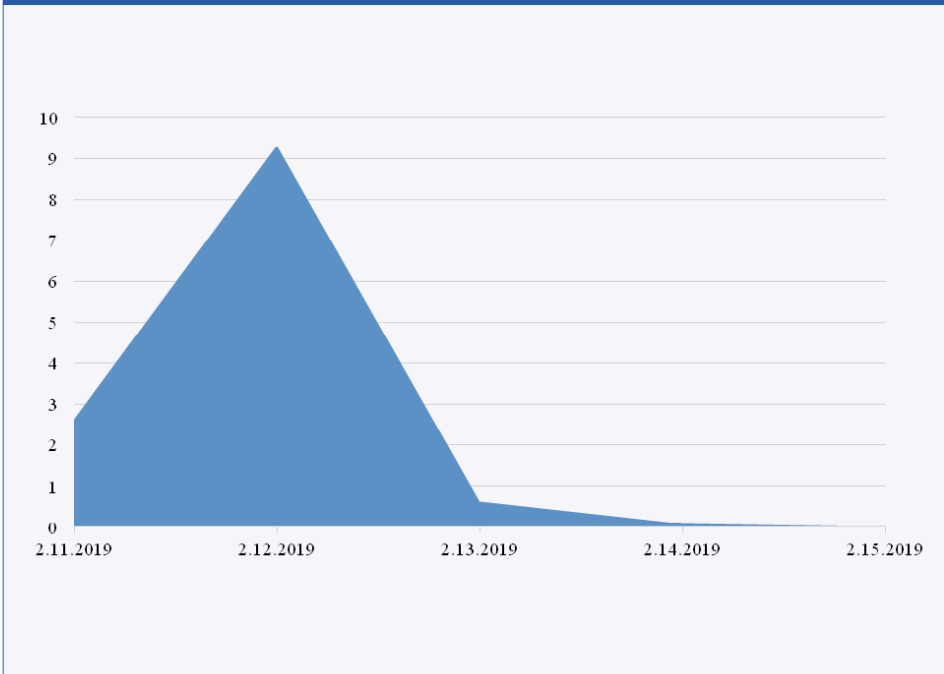

11 Şubat saat 19.58 ile 15 Şubat 12.49 arasında toplamda 11,1 milyon kişinin Twitter üzerinden #akpdemekkuyrukdemek hashtagiyle ilgili paylaşılan tweetlere erişim sağladığı tahmin edilmektedir. Konu ile ilgili toplamda 4 bin 911 tweetin yanı sıra bu tweetlerin içerisinde farklı hashtagler de dahil olmak üzere toplam 21 bin 220 hashtag paylaşılmıştır.

ŞEKİL 3. #AKPDEMEKKUYRUKDEMEK HASHTAG PAYLAŞIMLARI

ŞEKİL 4. #AKPDEMEKKUYRUKDEMEK ZAMAN ÇİZELGESİ (BİN)

Bu konu ile ilgili tweet paylaşan kullanıcıların yüzde 6,68'i son bir ayda oluşturulan kullanıcılardır. Bunun yanı sıra yüzde 67,7'si bir yıl öncesinde açılmış hesaplar, yüzde 25,62'si ise bir ay-bir yıl öncesinden açılmış hesaplar tarafından paylaşılmıştır.

Zaman çizelgesine bakıldığında 11 Şubat tarihinde başlayan hashtagin 12 Şubat'ta zirve yaptığı ve Twitter gündeminde *tt* (*top trend*) olduğu görülmektedir. Devam eden üç günde ise hashtag zamanla etkisini kaybetmiştir.

Bu süreçteki en popüler paylaşımlara bakıldığında yakın zamanlarda piyasaya sürülen Yılmaz Özdil'in 1.881 adet basılan kitabında oluşturulan kuyruğun tanzim satış yanlısı kullanıcılar tarafından bir savunma olarak kullanıldığı görülmektedir. Ancak bu hashtage karşılık yeni bir hashtag başlatılmamış, pozitif, negatif ve nötr tüm görüşler bu hashtag üzerinden tartışılmıştır.

GÖRSEL 7. #AKPDEMEKKUYRUKDEMEK POPÜLER PAYLAŞIMLAR

Emin Varol @EminVarol55 · 3 gün önce

#AkpDemekKuyrukDemek Bu bir ucuzluk kuyruğu arkadaşlar indirim kuyruğu dolayısıyla memnuniyet kuyruğudur. O kuyrukta bekleyenler bu hizmetten memnun. Allah Milletimizin ucuzluk kuyruklarının sayısını arttırsın. **#sali** **#GelVatandaşGel** **#TanzimSatış** ABD Kongresi <https://t.co/OFbKcBzIUA>

akpdemekkuyrukdemek

2
165
199.190

YETTİN GARI @Yettingari_la · 3 gün önce

ŞU ANDA YANDAŞIN DURUMU BUDUR **#GelVatandaşGel** **#AkpDemekKuyrukDemek** HAYALLER VE GERÇEKLER @rstbstn <https://t.co/LusAp8Qta1>

akpdemekkuyrukdemek

4
147
254.953

kadim ozan rt @kadim_ozan · 2 gün önce

#AkpDemekKuyrukDemek diyenlere 3 saat sürmeden 1800 kitabı kuyrukta tükettiniz çakma tarihçi birde anıt kabir derneğinin kitabından çalarak Size 2 500 TL'ye kakaladı koyunlar saman var yermisiniz

akpdemekkuyrukdemek

0
128
196.784

MyWay @RumuzSonsuzluk · 3 gün önce

#AkpDemekKuyrukDemek İşsizliğin gözü kör olsun! İş başvurusu için geceden kuyruğa girdiler. Türkiye Taşkömürü Kurumunun (TTK) bin maden işçisi alımı için başvuru süreci bugün başlayacak. Dondurucu soğuğa rağmen vatandaşlar, müracaatlarını yapabilmek için saat 04:45 de sıraya girdi <https://t.co/vp7SSH5Xs9>

akpdemekkuyrukdemek

56

Tanzim yanlısı paylaşımlarda en çok etkileşim alan tweetler arasında ise ana temayı “Black Friday”, piyango gibi kuyruklar ile 15 Temmuz gecesi ATM’lerin önündeki kuyruklar oluşturmaktadır.

GÖRSEL 8. #AKPDEMEKKUYRUKDEMEK YÜKSEK ETKİLEŞİMLİ PAYLAŞIMLAR

<p>Cemile Taşdemir @CML_Tasdemir · 3 gün önce</p> <p>Recep Tayyip Erdoğan Kuyrukları - Telefon Kuyruğu - Araba Kuyruğu - Park Kuyruğu - Ev Kuyruğu - Beyaz Eşya Kuyruğu - Tatil Kuyruğu - Öğrencilerin Tablet Kuyruğu - Sinema Kuyruğu - Konser Kuyruğu - Gişe Kuyruğu -2500 tl Kitap Kuyruğu -Dul maaşı Kuyruğu -Uçak Kuyruğu #AkpDemekKuyrukDemek</p> <p>akpdemekkuyrukdemek</p> <p>43 964 809.664 4.053</p>	<p>Göksel GÖKTÜRK @gokselgokturk1 · 3 gün önce</p> <p>"Domates kuyruğunda birbirine aşık olan çiftin nikah şahidi Cumhurbaşkanı oldu!!!" haberini yakında görürüz.</p> <p>#AkpDemekKuyrukDemek</p> <p>akpdemekkuyrukdemek</p> <p>33 299 234.714 2.754</p>
<p>Su_Dem @Su_Demsltn · 3 gün önce</p> <p>Black Friday saçmalığı için sabah 6'da kalkıp sıraya girer, Iphone X için sıraya girer. Her yıl piyango denen saçmalık için kilometrelerce kuyruk oluşturur, Pahalı meyve, sebzedden şikayet edip çözümü üretince de 'Okopo domok koyrok domok' Hadi ordan! #AkpDemekKuyrukDemek</p> <p>akpdemekkuyrukdemek</p> <p>5 409 453.065 1.127</p>	<p>Ferhan Demir @ferhandemir25 · 3 gün önce</p> <p>#TanzimSatış noktalarındaki kuyrukla dalga geçenler 15 Temmuz gecesi ATM'lerde kuyruk oluşturanlardır Hangisi daha ONURSUZ.. Siz söyleyin https://t.co/EQsVg8vbLA #AkpDemekKuyrukDemek #sali #GelVatandaşGel</p> <p>akpdemekkuyrukdemek</p> <p>20 268 214.711 991</p>
<p>Türk @madturk · 3 gün önce</p> <p>Tarihimizde petrol kuyruğu oldu, yağ kuyruğu oldu. Ancak topraklarımızda yetişen patates, soğan, patlıcan kuyruğu olmamıştı. 17 yıllık iktidardan sonra geldiğimiz nokta bu. #akpdemekkuyrukdemek #sebzeyegel https://t.co/KzNsAtZRqX</p> <p>akpdemekkuyrukdemek</p> <p>46 361 104.274 1.688</p>	<p>Fuat Özhan @fuatozhan · 2 gün önce</p> <p>Bu Ülke Savaş, ambargo dönemlerinde. Yağ, şeker , tüp kuyruklarını gördü. AMA Tarım ülkesi olan Türkiye'de sebze meyve kuyruklarını Akp döneminde gördü..! Hedef 2023 dü 1970 li yıllara gittik. #AkpDemekKuyrukDemek https://t.co/wa3qhACHz</p> <p>akpdemekkuyrukdemek</p> <p>10 339 312.122 1.176</p>

#Akpdemekkuyrukdemek hashtagi ile ilgili tweet atan popüler kullanıcılar aynı zamanda ilgili tweetlerin kitlelere yayılmasında da önemli rol oynamıştır.

GÖRSEL 9. TANZİM SATIŞ İLE İLGİLİ ÖRNEK TWEETLER

<p>Evrensel Gazetesi @evrenselgzt</p> <p>Son Paylaşılan Tweet - 3 gün önce</p> <p>Uzadıkça uzayan #TanzimSatış kuyrukları sosyal medya gündeminden düşmüyor. #TanzimSatış, #GelVatandaşGel ve #AKPDemekKuyrukDemek etiketleri ile çok sayıda paylaşım yapılıyor https://t.co/INZetZNggy</p> <p>akpdemekkuyrukdemek</p> <p>1 451.632</p>
<p>ALKIM @alkimsocial</p> <p>Son Paylaşılan Tweet - 3 gün önce</p> <p>RT @ALKIMsocial: Seni 2 liralık indirim için kuyruğa sokan düzene, lanet olsun #AkpDemekKuyrukDemek</p> <p>akpdemekkuyrukdemek</p> <p>3 119.067</p>

Popüler kullanıcılar arasında devletin araçlar ve komisyoncularla mücadelesi olarak ortaya koyduğu stratejinin ürünü olan tanzim satışlar ile ilgili olumlu tweet atanların oranının düşük kaldığı görülmektedir. Bu konu ile ilgili net bir istatistik bulunmamakla beraber incelenen hashtag raporunda olumlu tweetlerin oldukça az olduğu görülmektedir.⁷³ Konu genelde kuyruklar ile eski Türkiye söylemi üzerinden tartışılmakta ve mevcut hükümete muhalif isim ve siyasetçiler tarafından paylaşılmaktadır. Söylem kurucu hesaplara bakıldığında benzer bir muhalif söylemin yaygınlaştırıldığı ve bu söylemin dolaşıma sokulması sürecinde söz konusu figürlerin etkili olduğu görülmektedir.

Genel olarak bakıldığında #akpdemekkuyrukdemek hashtaginin etkisi üç güne yakın sürmüştür. Bu süreçte hashtag ile ilgili negatif ve pozitif tüm paylaşımlar ilgili hashtag üzerinden yapılmıştır ve buna karşın yeni bir hashtag başlatılmamıştır.

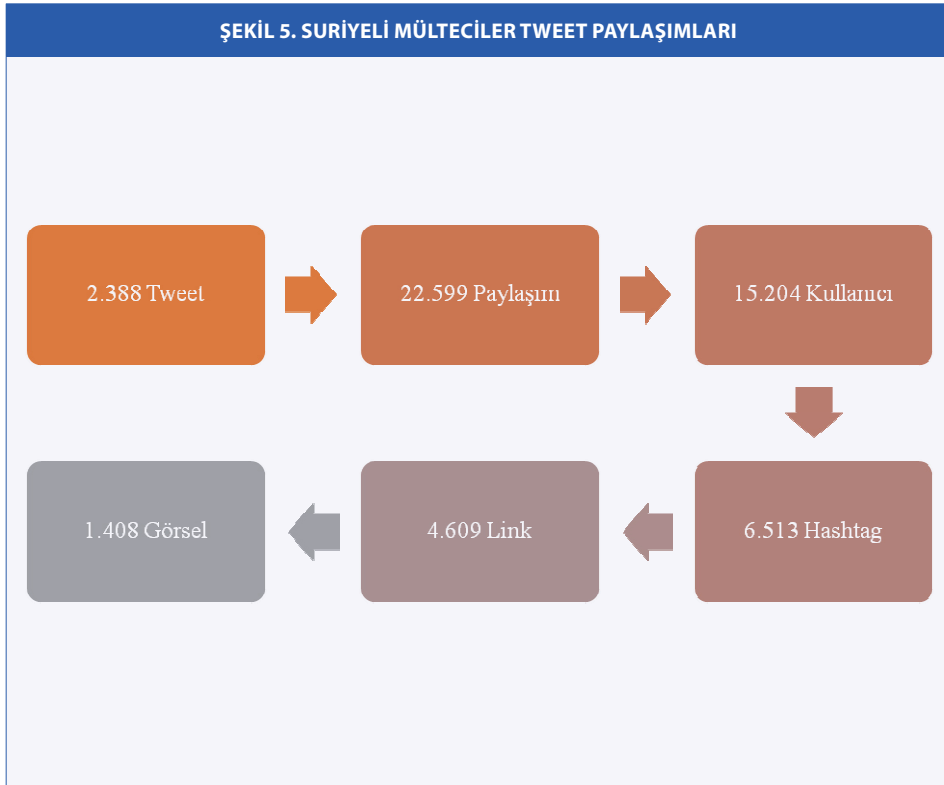
SURİYELİ MÜLTECİLER VE SOSYAL AĞ ODAKLI MANİPÜLASYONLAR

2010 yılında Tunus'ta başlayan toplumsal hareket dalgasının kısa bir süre sonra Mısır ve Suriye gibi bölgelere yayılması ile başlayan Arap Devrimleri bölge ülkelerinde farklı sonuçlar doğurmuştur. Tunus için başarılı bir geçiş söz konusu iken Suriye'de bu mümkün olmamış ve ülke iç savaşa sürüklenmiştir. Suriye'deki göç dalgasından yoğun biçimde etkilenen Türkiye önemli oranda mülteciye ev sahipliği yapmış ve açık kapı politikası ile büyük bir Suriyeli nüfusu Türkiye'ye kabul etmiştir. Özellikle Suriyeli mültecilerle ilgili hemen her seçim döneminde ekonomik, siyasi ve toplumsal temelli asılsız iddialar ortaya atıldığı ve sosyal ağlarda bu iddiaların yoğun biçimde tartışıldığı görülmektedir. Sentetik olduğu sonradan anlaşılan asılsız söylemlerin sosyal medya platformlarında yer bulması ve aşırı sağcı kesimler tarafından doğruymuş gibi dolaşıma sokulması zaman zaman Suriyelilere yönelik sözlü ve fiziksel eylemlerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Hiç kuşkusuz mülteciler üzerinden oluşturulan söz konusu asılsız iddia ve söylemlerin bu denli alımlanması sosyal ağların manipülasyonda ne kadar etkin olduğunu da göstermektedir. Bunun yanı sıra Suriyeli mülteciler ile ilgili politikayı belirleyen AK Parti'nin mültecilerle ilgili dolaşıma sokulan asılsız söylemlerde doğrudan hedef alındığı da gözlemlenen bir olgudur.

⁷³ En popüler tweetler arasında on tweetin iki tanesinin tanzim yanlısı olduğu görülmektedir. Benzer durum en çok etkileşim alan tweetler için de geçerlidir.

Suriyeli Mülteciler Genel Twitter İzlenimi

Suriyeli mülteciler için yapılan genel Twitter taraması 11 Ocak 2019 ve 12 Mart 2019 tarihleri arasında yaklaşık iki aylık dönemi kapsamaktadır. Anahtar kelimeler olarak içerisinde “Suriyeli”, “Suriyeli mülteci”, “Suriyeliler”, “suriyeliler” ve “mülteciler” kelimeleri ve kelime gruplarından en az birini içerisinde bulunduran tweetler analiz edilmiştir. Buna göre bu süreçte 2 bin 388 tweet üzerinden 22 bin 599 paylaşım yapılmış ve toplamda 15 bin 204 kullanıcı bu paylaşımların yayılımında rol oynamıştır. Söz konusu anahtar kelimelerin içerdiği tweetler ile 1.408 görsel, 4 bin 609 link, 6 bin 513 hashtag paylaşılmıştır.

Suriyeli mültecilerle ilgili paylaşımlara bakıldığında Türklük, ekonomik sorunlar, Atatürkçülük gibi hassas konuların sorunsallaştırıldığı ve bu bağlam üzerinden mülteciler ve hükümetin hedef haline getirildiği görülmektedir. Söz konusu temalar üzerinden kitlelerin hassas olduğu noktalarla ilgili paylaşımlar yapılmakta ve bu söylemler özellikle seçim dönemlerinde muhalefet amaçlı kullanılmaktadır (Görsel 10). Özellikle sosyal ağlarda en fazla yankılanan söylemlere bakıldığında altı çizilen hususların neler olduğu açıkça görülmektedir.

GÖRSEL 10. SURIYELİ MÜLTECİLERLE İLGİLİ POPÜLER TWEETLER

MKA_ueyo @Derdest_akon_ · 3 gün önce
TÜRK TIRLARINA SURIYE'DE TAŞLI SALDIRI Suriye'de taşımacılık yapan Türk tırlarına Suriyeliler tarafından saldırılar düzenleniyor. Tırları taşlanan Türklere bu duruma çözüm bekliyor. Pankart açan Suriyeliler Türklere burada istemiyoruz diyorlar.. <https://t.co/HmqfZAFio>

suriyeli mülteciler genel

106 1.403 2.757.748

Prof. Dr. Ümit Özdağ @umitozdag · 14 saat önce
Vatandaşlık verilen Suriyeli sayısı açıklanan sayıdan çok daha fazla. Bir sabah uyanıldığında milyonlarca Suriyelinin vatandaş yapıldığını öğreneceksiniz. Çok geç olmadan uyan Türk <https://t.co/8mE98RBgd9>

suriyeli mülteciler genel

79 1.775 743.752

Faik Öztrak @faikoztrak · 6 gün önce
Suriyeliler için 35 milyar doları Hazine'ye yük olmadan karşıladığını söyleyen Erdoğan; emeklilikte yaşa takılanlar söz konusu olunca aynı mahareti neden göstermiyor? <https://t.co/ebxgdmkksj>

suriyeli mülteciler genel

10 383 226.376

Altan Urug @altanurug · 5 gün önce
Reyhani'da, savaş mağduru(!) Suriyeli ailelerin çocukları okul bahçesinde Atatürk büstüne tükürüyor, tokat atıyor, kısaca bütün p.çikleri yapıyor. Şimdi ben bunu paylaştım diye "Suriyeli düşmanı" diyecekler. <https://t.co/ptWfrjkhHO>

suriyeli mülteciler genel

48 391 175.730

Veli AĞBABA @veliagbaba · 10 gün önce
Yandaşların milyon borçlarını silerken, Yazlık/kışık/otağ saray yaptırırken, 4 milyon Suriyeli'yi maaşa bağlarken, TÜRGEV'e, TÜGVA'ya, ENSAR'a kamu arazileri peşkeş çekilirken, 120 bin makam aracı, 15 uçak ile gezerken iyi de, Annelere ücretsiz ulaşım sözü mü zorunuza gitti? <https://t.co/TvH5zspivB>

suriyeli mülteciler genel

60 553 92.770

Lütfü Türkkan @LutfuTurkkan · 5 gün önce
Cumhuriyet boyunca devletin tüm kazanımlarını 60 milyar dolara satarak özelleştirdiler, sadece milyon Suriyeli'ye bunun 35 milyar dolarını harcadılar. 90 yılda yapılanları satıp, Suriyeliler'e verdiler.

suriyeli mülteciler genel

36 1.153 83.984

Mooncan @Hilalzc20 · 9 gün önce
Açım, yoksulum, Suriyeli istemiyorum oyum Akp ye <https://t.co/rCKD33Qqjk>

suriyeli mülteciler genel

41 419 469.543

GÖRSEL 11. SURIYELİ MÜLTECİLERLE İLGİLİ EN ÇOK ETKİLEŞİM ALAN TWEETLER

Yüksel Kayan @YkselKayan2 · 6 gün önce

SON DAKIKA! İYİ Parti Genel Başkanı Sayın Meral Akşener ve CHP Genel Başkanı Sayın Kemal Kılıçdaroğlu anlaşta, ortak karar alındı. Millet ittifakı (CHP-İYİ Parti) kazandı! tüm il ve ilçelerde Suriyeliler gönderilecek. Türkçe olmayan bütün tabelalar sökülecek. [rt edilir https://t.co/nJYZx1DKt](https://t.co/nJYZx1DKt)

suriyeli mülteciler genel

122 4.636 1.320.442 17.187

TTA Grup @TTAgrup · 5 gün önce

ÜLKEMDE SURIYELİ İSTEMİYORUM!

suriyeli mülteciler genel

15 2 34.377 4.430

MKA__uexo @Derdest__akon_ · 5 gün önce

TÜRK TIRLARINA SURIYE'DE TAŞLI SALDIRI Suriye'de taşımacılık yapan Türk tırlarına Suriyeliler tarafından saldırılar düzenleniyor. Tırları taşlanan Türkler bu duruma çözüm bekliyor. Pankart açan Suriyeliler Türkleri burada istemiyoruz diyorlar.. <https://t.co/HmqZAFio>

suriyeli mülteciler genel

106 1.403 2.757.748 4.095

Siyasi Fenomen @siyasifenomen · 16 saat önce

Her fırsatta Suriye'nin kuzeyi temizlenir temizlenmez, misafirlerimiz Suriye'ye geri göndereceğiz diyen CB Erdoğan, 3.5 Milyon Suriyeli göçmene kalıcı konut verilecek diye açıklama yapmış! Ulan bu AKP'ilerin misafirlerimiz derken kastettiği biz olmayalım..

suriyeli mülteciler genel

6 511 171.192 3.533

CON SINOV @lordsinov · dün

Suriyeli mültecilerle birlikte bağlayan Arapça tabela furçasına ayar oluyorum. Olalım. Ama avm'lerdeki İngilizce tabelaları da sorun yapsak fena olmaz.

suriyeli mülteciler genel

22 60 91.989 3.476

Altan Urug @altanurug · 5 gün önce

Reyhanlı'da, savaş mağduru(!) Suriyeli ailelerin çocukları okul bahçesinde Atatürk büstüne tükürüyor, tokat atıyor, kısaca bütün p.çikleri yapıyor. Şimdi ben bunu paylaştım diye "Suriyeli düşmanı" diyecekler. <https://t.co/pTWfrjhkHO>

suriyeli mülteciler genel

48 394 175.730 2.509

EYT & TARIK @EytTarik · 8 gün önce

#EYTeSabirlerTükendi 30 yıl hizmet 9500 prim İssizim İşsizlik maaşı hiç alamadım GSS faydalanamıyorum Beka düşünen biz..! Suriyeliler ise..! Sağlıkta faydalanıyor Maaş kartları var.. Sosyal yardım alıyorlar Birisi bana adaletten mi bahsetti! Adalet nerede? @Akparki

suriyeli mülteciler genel

16 911 422.166 2.142

Benzer biçimde Suriyeli mültecilere yönelik ve etkileşim oranı oldukça yüksek olan bir tweette mültecilerin sınırsız üniversite ve vergisiz kazanç üzerinden hedef alındığı görülmektedir. Mültecilerin üniversiteye sınırsız girdiği iddiası ülkedeki genç seçmeni manipüle etmek amacı taşırken vergisiz kazanç söylemi de iş insanları ve ticaret ile meşgul olan kesimleri hedef almakta ve onları duygusal olarak etkilemeyi planlamaktadır. Sosyal ağlarda yaygınlaştırılan söz konusu asılsız iddiaların ana akım medyada da yer bulması konunun kitleler nezdinde tartışılmasını mümkün kılmakta ve seçmenlerin manipüle edilmesine sebep olmaktadır. Suriyeli mültecilere vatandaşlık verileceğine yönelik iddialardan tutun da ekonomi ve eğitimle ilgili gerçeği yansıtmayan bu söylemler nihai kertede hükümeti hedef almakta ve seçmen kitlesinin davranışını etkilemeye çalışmaktadır. Mülteciler konusu her seçim döneminde olduğu gibi 31 Mart yerel seçimlerinde de iç politikanın malzemesi olmuş ve siyasi partiler bu konuyu araçsallaştırmıştır.

Suriyeli Mültecilere Vatandaşlık

Şüphesiz ki her seçimde ortaya atılan iddiaların en sık gündeme geleni Suriyeli mültecilerin tamamına vatandaşlık verildiği ve büyük bir kısmının seçimlerde oy kullanacağıdır. Seçimlere doğru ortaya atılan iddia muhalif kesimler tarafından sıkça dile getirilmektedir.

Türkiye yerel seçimlere giderken tekrardan gündeme sokulan bu söylem için İçişleri Bakanlığı kamuoyunu bilgilendiren açıklamalarda bulunmuştur. İçişleri Bakanı Süleyman Soylu konuya açıklık getirerek Türkiye’de kayıt altında yaşayan Suriyeli mültecilerin oy kullanma hakkının olmadığını ve vatandaşlık hakkı elde edip oy kullanabilen yalnızca 53 bin 99 kişinin bulunduğunu ifade etmiştir.⁷⁴

Bunun yanı sıra genellikle seçim öncesinde muhalefet partilerinden gelen açıklamalarda milliyetçi kimliğin arkasına sığınan ırkçı yaklaşımlar dikkat çekmektedir. “Suriyelilere vatandaşlık vermek Türklerin vatanlarını kaybetmesidir”⁷⁵ şeklindeki söylemler ile mültecilerin tamamına ya da ciddi bir kısmına vatandaşlık verildiği izlenimi yaratılmaktadır.

İstihdam

Bilginin eksik verilmesi yoluyla yayılan içerikler yalan haber üretmenin bir başka biçimidir. Türkiye’de yerel seçimlerden önce Suriyeli mültecilerin istihdam edilmesine yönelik yayılan içerikler bunun en belirgin örneğidir.

Türkiye 31 Mart yerel seçimlerine doğru giderken Suriyeli mülteciler için ortaya atılan bir başka iddia ise Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Suriyelilere istihdam sağlayacağıdır. Türk vatandaşlarının ve Suriyeli mültecilerin mesleki becerilerini artırmak amacıyla mesleki eğitime tabi tutulmaları ve sonrasında İŞKUR danışmanlığı verilmesi medyada Suriyeliler için istihdam seferberliği⁷⁶ başlığı ile yer bulmuştur. Ancak mültecilerin doğrudan işe yerleştirilmeleri ve istihdam edilmeleri söz konusu değildir. Ayrıca ilgili proje Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile İŞKUR tarafından Dünya Bankası iş birliğinde hayata geçirilmektedir ve projenin maliyetini AB üstlenmiştir.

74 “Bakan Soylu: 53 bin 99 Suriyeli Oy Kullanacak”, *HaberTürk*, 19 Ocak 2019.

75 “Suriyelilere Vatandaşlık Vermek Türklerin Vatanlarını Kaybetmesidir”, *Yeniçağ*, 16 Şubat 2019.

76 “Aile Bakanlığı ile İŞKURdan Suriyeliler için İstihdam Seferberliği”, *Yeniçağ*, 28 Ocak 2019.

GÖRSEL 12. SURIYELİ MÜLTECİLERLE İLGİLİ İSTİHDAM TWEETLERİ

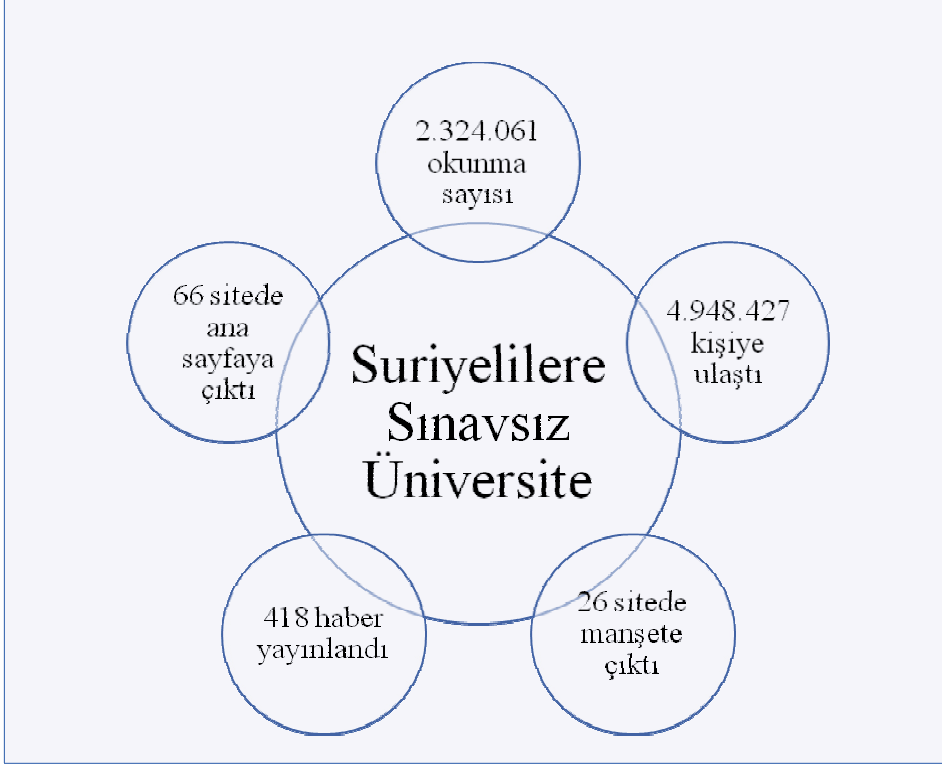
Görsel 12'de ekonomi ve işsizlik üzerinden Cumhuriyet İttifakı hedef gösterilmekte ve Millet İttifakı'na oy verilmesi istenmektedir. Yine benzer bir tweette Suriyeliler sınavsız üniversite ve burs konuları üzerinden hedefe konmakta ve asılsız iddialarla Türkiye'deki seçmen kitlesi üzerinde etki oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Sınavsız Üniversite

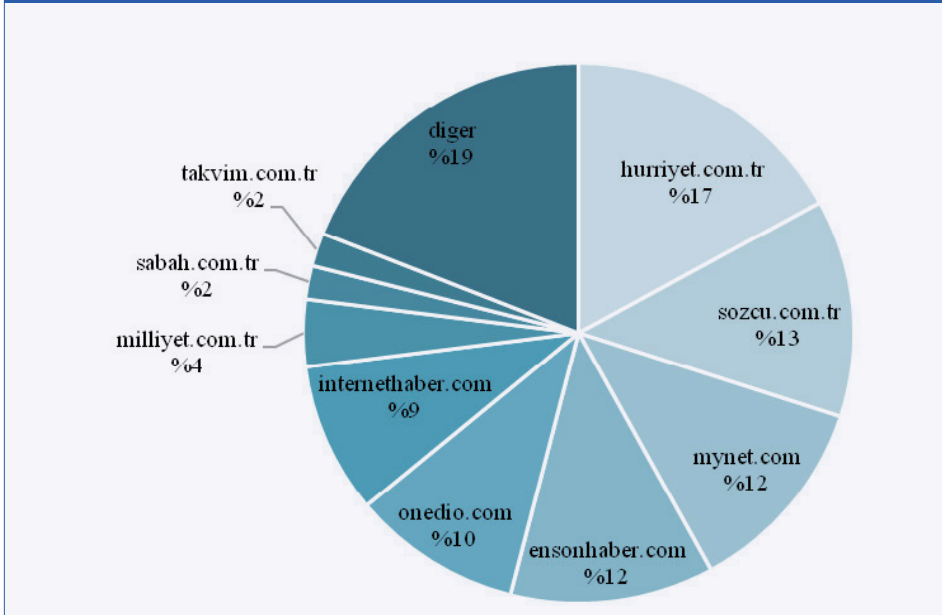
Suriyeli mülteciler üzerinden dolaşıma sokulan ve hem mültecileri hem de hükümeti hedef alan bir diğer asılsız iddia da üniversiteye sınavsız giriş konusudur. Suriyelilerin Türkiye'de eğitim veren üniversitelere sınavsız girdiğine dair iddiaların sosyal ağlarda dolaşıma sokulmasının ardından bunu sorgulamaksızın kabul eden ve politik olarak kullanan önemli bir kitleden bahsedilebilir. Nitekim söz konusu iddiaların geniş kitleler tarafından dile getirilmesinin ardından YÖK sınavsız üniversite konusunda bir açıklama⁷⁷ yapmak zorunda kalmış ve iddiaların gerçeği yansıtmadığını ifade etmiştir.

⁷⁷ "Kamuoyuna Duyuru", Yükseköğretim Kurulu, www.yok.gov.tr/Sayfalar/DuyuruDetay.aspx?did=817, (Erişim tarihi: 15 Mart 2019).

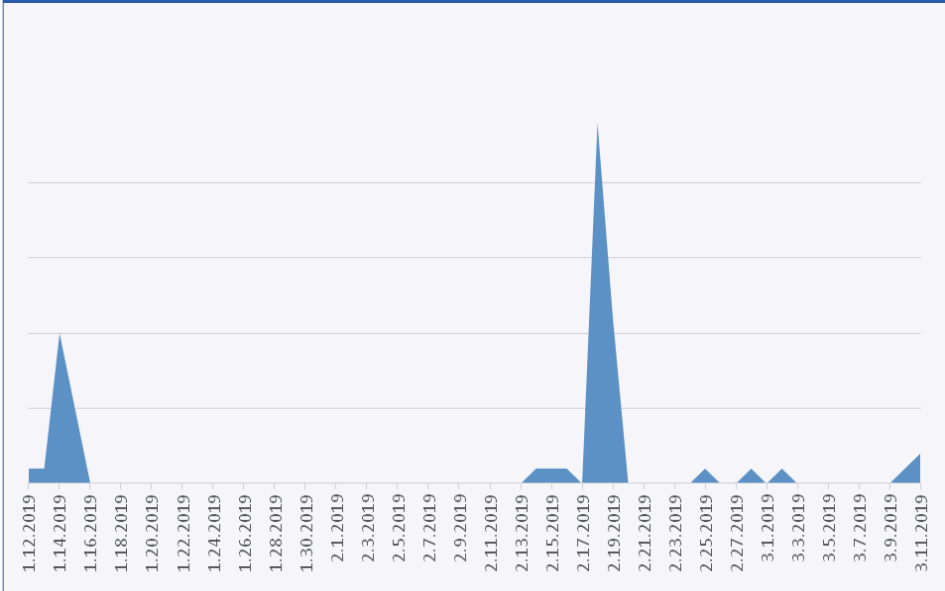
ŞEKİL 6. SURIYELİ MÜLTECİLERİN SINAVSIZ ÜNİVERSİTE İDDİALARINA YÖNELİK YAPILAN YÖK AÇIKLAMASI HABERİNİN GENEL SEYRİ

ŞEKİL 7. SURIYELİLERE SINAVSIZ ÜNİVERSİTE HABERİNİN OKUNMA ORANLARI

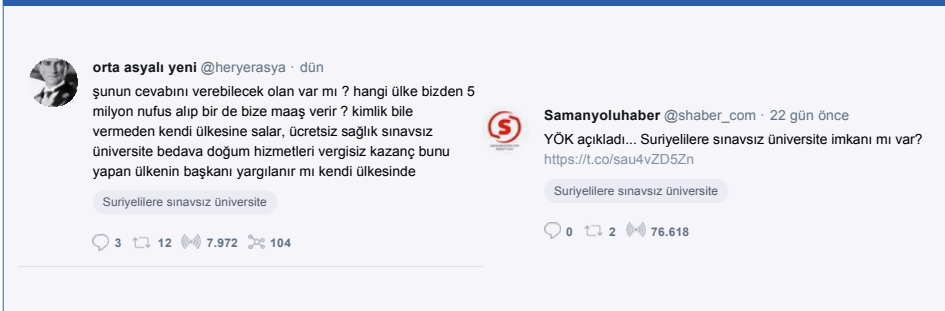
ŞEKİL 8. SURIYELİLER İÇİN SINAVSIZ ÜNİVERSİTE İDDİALARININ PAYLAŞIM ZAMAN ÇİZELGESİ

YÖK tarafından yapılan açıklama ile ilgili 418 haber yayınlanmış, açıklama altmış altı sitede ana sayfada yer almış ve yirmi altı sitede manşet olmuştur. Yaklaşık 5 milyon kişiye ulaşan haber neticesinde sınavsız üniversite tartışmalarının sosyal medyada yatıştığı gözlenmektedir (Şekil 8). Yayınlanan haberlerin hangi mecralarda ne kadar okunduğuna ilişkin bilgiler Şekil 7’de verilmiştir.

Suriyelilere sınavsız üniversite söylemlerinin Twitter üzerindeki yansımalarını görmek amacıyla “sınavsız üniversite”, “sınavsız üniversite”, “Suriyeli öğrenci” ve “Suriyeli öğrenci” anahtar kelimeleri ile 12 Ocak 2019-11 Mart 2019 tarihleri arasında tarama yapılmıştır. Zaman çizelgesine bakıldığında paylaşımın en çok YÖK açıklamasının yapıldığı 18 Şubat 2019 tarihinde gerçekleştiği görülmektedir.

GÖRSEL 13. SURIYELİ MÜLTECİLER ANAHTAR KELİMESİ KAPSAMINDA YÜKSEK ETKİLEŞİM ALAN TWEETLER

Görsel 13'e bakıldığında Türkiye'de hassas olarak kabul edilen bazı alanlar üzerinden nasıl manipülasyon yapıldığı açıkça görülmektedir. Dünya örnekleri ile karşılaştırmalı incelendiğinde aşırı sağ ve popülist parti ve örgütlerin egemenliğinde ortaya çıkan göçmen karşıtlığının Türkiye'de etkili olmadığı rahatlıkla söylenebilir. Nitekim Batıda kurumsal bir hal alan ve formal düzenlemelerle desteklenen göçmen karşıtlığı Türkiye'de tam tersi bir yön izlemektedir. Seçim dönemlerinde sıklıkla ortaya atılan ve seçmenleri etkilemeye dönük olduğu anlaşılan bu tür söylemlerin seçmenler üzerinde ne kadar etkili olduğu ölçülemese de ciddi bir kamuoyu oluşumuna yol açtığı rahatlıkla söylenebilir. Devletlerin son dönemde artış gösteren sosyal ağ tabanlı manipülasyonları engellemeye dönük ne tür girişimler içerisinde olduğuna bakıldığında konunun aslında ilerleyen dönemlerde çok daha fazla önem arz edeceğini söylemek mümkündür. Dijitalleşen dünyada bu alanda yapılacak yatırım ve düzenlemeler söz konusu manipülasyonları asgariye indirecek adımların başında gelmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Seçim manipülasyonları olarak gündeme gelen ve birçok ülkede gerçekleştirilen demokratik seçimler sürecindeki yalan haber ve dijital etki günümüzde göz ardı edilemeyecek seviyelere ulaşmıştır. Bu hususta ülkeler kendi sınırları içerisinde internet üzerinden işlenen suçlara, yalan haber yayılımına ve kişisel veri güvenliğine karşı tedbirler almaktadır. Diğer ülkeler üzerinde ve özellikle 2016 ABD başkanlık seçimlerinde keşfedilen ve etkin bir şekilde kullanılmaya başlanan bu manipülasyon yöntemleri demokratik seçimlerin yapıldığı ülkelerde bir tehdit unsuru haline dönüşmüştür. Türkiye’de gerçekleşen 24 Haziran 2018 cumhurbaşkanı seçimi sürecinde manipülasyonlar etkin bir biçimde kullanılmıştır. Bu sebeple 31 Mart 2019 yerel seçimlerinde bu tip manipülatif içeriklerin saptanması ve kamuoyuna sunulması önem arz etmektedir. Nihai olarak seçmen davranışlarını etkilemek amacıyla üretilen manipülatif içeriklerin kamuoyu tarafından bilinmesi bir farkındalık oluşturmakta ve seçimlerin demokratik standartlar içerisinde gerçekleşebilmesini mümkün kılmaktadır.

Bu rapor 31 Mart 2019 yerel seçimleri öncesinde dijital ortamlarda yapılan seçim manipülasyonlarının Türkiye üzerinden bir değerlendirmesini konu almaktadır. Sosyal medya platformlarından bu çalışma için örnek olarak seçilen Twitter üzerinden son üç ayda yapılan gündem takipleri neticesinde birtakım bulgulara ulaşılmıştır. 24 Haziran 2018 cumhurbaşkanı seçimlerinde olduğu gibi yerel seçimler öncesinde de Suriyeli mültecilere ilişkin çıkarılan yalan haberler sosyal medyada tartışılmış ve seçmen davranışı etkilenmeye çalışılmıştır. Özellikle

le Suriyelilere sınıvsız üniversite, vatandaşlık gibi hususlar üzerinden yürütülen yalan haberler neticesinde İçişleri Bakanlığı ve YÖK konu ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Seçim ve benzeri kritik öneme haiz olan durumlarda sosyal ağlar üzerinden yapılan manipülasyonları engellemeye dönük formal ve informal düzenlemelerle ilgili uygulanabilecek çözümler şöyle özetlenebilir:

- Seçim öncesinde gerçekleştirilen manipülasyonlara yönelik Türkiye'nin atacağı adımlardan birisi konu ile ilgili teknoloji şirketlerini bağlayıcı yasal yükümlülükler getirilmesidir. Nitekim son dönemde Avrupa ülkeleri başta para cezası olmak üzere sosyal ağlarla ilgili çeşitli düzenlemeler yapmaktadır.
- Sosyal ağlarla ilgili gerek ulusal gerekse uluslararası açıdan bağlayıcı yasal düzenlemelerin işletilmesi gereklidir. Sosyal ağlarda yer alan ve ülkeleri tehdit eden içeriklerin kısa sürede kaldırılması ve konunun takip edilmesi adına entegre bir sistem inşa edilmeli ve hızlı çözüm üretme yolları aranmalıdır.
- Sosyal ağlarda yer alan manipülatif içerik ve yalan haberlerin internet ve sosyal medyadan kaldırılması için çeşitli yaptırımlar söz konusudur. Bu hususta Türkiye'nin atacağı yasal adımlar dünyada ilk olmayacaktır. Birçok ülkenin ulusal çıkarlarını korumak adına attığı bu adımlar temel alınarak Türkiye de bu hususta çalışmalar yürütebilir.
- Sosyal ağların tehdit boyutunun küresel bir ölçüğe varması teknoloji şirketlerini denetleyecek uluslararası bir regülasyon kurumunun kurulmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.
- Gelecekte tehdit düzeyini artırması beklenen sosyal ağlar konusunun uluslararası hukuk sisteminde yer edinmesi ve uluslararası hukuka tabi olan bütün ülkeleri ilgilendiren hukuki bir altyapı oluşturulması çözüm açısından önemli bir adım olacaktır.
- Milyarlarca kullanıcının kişisel verilerine sahip olan sosyal ağların bu verileri izinsiz kullanması ve üçüncü şahıslarla paylaşması son dönemde yaygın bir şekilde gözlemlenmektedir. Bu gibi durumlarda sosyal ağlar açısından bağlayıcı hükümlerin varlığı bu sorunun giderilmesi noktasında faydalı olacaktır.
- Devletlerin yalan haber (*fake news*) ve manipülasyonları önleme adına eğitim sisteminde çeşitli düzenlemeler yapması ve profesyoneller eliyle sosyal medyanın zararlı etkilerinden bireyleri koruyucu materyallerin üretilmesi elzemdir.

- Sosyal ağlardaki manipülasyonları engelleme amacıyla teyit mekanizmaları kurulmalı ve medya okuryazarlığı konusunda belirli bir altyapı teşkil edilmelidir.
- Özellikle terör ve kritik öneme haiz durumlarda yalan haber konusunda hızlı karar alma adına içerikleri hızlıca kontrol eden yazılımlar oluşturulmalıdır.
- Bağımsız ve profesyonel gazetecilik teşvik edilerek geleneksel medyaya güven yeniden tesis edilmelidir
- Geleneksel medyanın önemine dikkat çekilmeli ve bu medyanın kalitesini artırmaya dönük çalışmalar yapılmalıdır.
- Sosyal ağlarda dolaşıma sokulan söylemlerin doğru olup olmadığını tespit edecek bağımsız “fact-checker”ların sayısı artırılmalıdır.
- Kitlelerin daha sağlıklı bilgi edinebilmesi adına yalan haber konusunda öne çıkan ve manipülasyon yapan site ve hesaplar tespit edilerek kamuoyuna ifşa edilmelidir.
- Teknoloji şirketleri yalan haberin belirlenmesi konusunda yeni politikalar izlemeli ve bu konuda teknolojik altyapı anlamında yatırımlar yapmalıdır.
- Bireysel çabalar da manipülasyonların engellenmesi anlamında önemlidir. Bu bağlamda bireyler sosyal ağlarda karşılaştıkları içeriklere karşı daha şüpheci olmalı ve teyit mekanizmalarına başvurmalıdır.

TURGAY YERLIKAYA

Lisans eğitimini Kocaeli Üniversitesi'nde tamamlayan Turgay Yerlikaya yüksek lisansını ise Marmara Üniversitesi'nde Türk Medyasında Self-Oryantalizm çalışmasıyla yaptı. Doktorasını "Toplumsal Hareketler ve Sosyal Medya İlişkisi: Gezi Parkı ve Tahrir Meydanı Örnekleri" başlıklı tez çalışmasıyla 2018'de tamamladı ve doktor unvanı almaya hak kazandı. Yerlikaya, toplumsal hareketler, sosyal medya, oryantalizm, İslamofobi ve basın özgürlüğü alanlarında çalışmalar sürdürmektedir. İstanbul Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışan Yerlikaya aynı zamanda SETA Toplum ve Medya Araştırmaları Direktörlüğü'nde araştırmacı olarak görev yapmaktadır. Bu alanlarda yaptığı akademik çalışmalar, makaleleriyle katkı sağladığı kitaplar dışında Fahrettin Altun ve İsmail Çağlar ile birlikte SETA yayınlarından 2016'da çıkan *Türkiye'de Basın Özgürlüğü: Mitler ve Gerçekler* adlı bir kitaba imza attı.

SECA TOKER

Lisans eğitimini 2017 yılında İstanbul Üniversitesi Ekonometri Bölümü'nde tamamlayan Seca Toker Marmara Üniversitesi Yöneylem Araştırmaları programında yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. SETA Toplum ve Medya Araştırmaları Direktörlüğü'nde araştırma asistanı olarak çalışmaktadır.

SEÇİM MANİPÜLASYONLARI VE YALAN HABERLER 31 MART 2019 YEREL SEÇİMLERİ

TURGAY YERLİKAYA, SECA TOKER

Yeni internet teknolojilerindeki gelişmelerin sonucu olan sosyal medya hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Kullanımı hızla yaygınlaşmış ve otoriter rejimlere karşı gerçekleştirilen birtakım olaylarda hızlı örgütlenme imkanı sağlayan sosyal medya demokratik süreçlere olumlu katkılarda bulunmuştur. Birçok toplumsal olayda önemli roller icra eden sosyal medya, 2016 ABD başkanlık seçimi ve Cambridge Analytica skandalından bu yana toplumu manipüle eden bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Sosyal medya platformları üzerinden bot hesaplar oluşturulması, yalan haberlerin yayılması ve yapay kamuoyu oluşturma gibi yöntemlerle seçmen davranışlarını etkilemeye yönelik manipülasyonların yaygınlaşmasıyla birlikte, manipülasyon konusu tüm dünyada seçimler öncesinde tartışma konusu olmaktadır. Brexit referandumu, Almanya ve Fransa'daki seçimler bu tip dış müdahalelerin yoğun biçimde tartışıldığı örnek olaylardır. Bu sebeple birçok ülke sosyal medya üzerinden yayılan yalan haber ve şüpheli içerik ile mücadele etmek için çeşitli yöntemler geliştirmektedir.

Bu raporda manipülasyonun ne olduğu ve sosyal ağlar üzerinden nasıl gerçekleştirildiği farklı boyutlarıyla incelenmektedir. Raporda Türkiye'de 31 Mart 2019 tarihinde gerçekleşecek yerel seçimler öncesinde yalan haber etkisi ve şüpheli içerikler üzerine bir durum değerlendirmesi yapılmaktadır. Özellikle Türkiye'de gerçekleşen 24 Haziran 2018 cumhurbaşkanı seçiminde internet ve sosyal medya üzerinden yayılan şüpheli içeriklerin ve yalan haberlerin servis edildiği gözlemlenmiştir. Bu sebeple 31 Mart yerel seçimlerinin bu bağlamda değerlendirilmesi raporun ana temasını oluşturmaktadır. Yerel seçimler için yapılan değerlendirmenin yanı sıra, sosyal medya üzerinden yapılan manipülasyonların biçimleri ve ülkelerin bu manipülasyonlar ile mücadele yöntemleri de ayrıca ele alınmıştır.